

पाथरी तालुका शिक्षण प्रसारक मंडळाचे

**कत्रुवार कला, खतनलाल कावरा विज्ञान आणि
बी. आर. मंत्री वाणिज्य महाविद्यालय, मानवत**

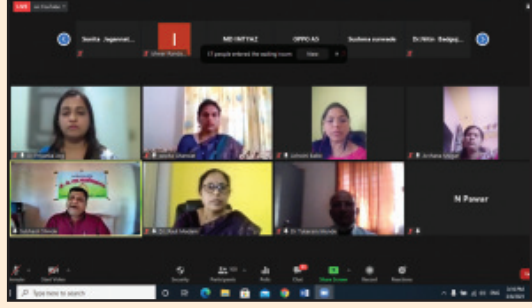
मानवता

२०२०-२१

**मानवत परिसरातील व्यापार व शेती
व्यवसायावर झालेला कोरोनाचा परिणाम
विशेषांक**

जागतिक महिला दिनाच्या अनुषंगाने
आयोजित राष्ट्रीय चर्चासत्र
विषय : कोविड-१९ महिलांची स्थिती
दि. ८ मार्च २०२१

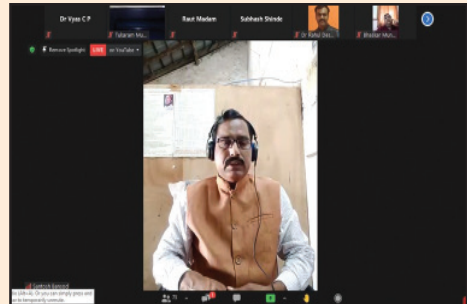
महाविद्यालयाच्या इंग्रजी विभागाच्या वतीने आयोजित
एक दिवसीय राष्ट्रीय ऑनलाईन चर्चासत्राचे
बिजभाषक या नात्याने **समकालिन भारतीय
रंगभूमी** विषयी आपली भूमिका स्पष्ट करताना नाट्य
अभ्यासक डॉ. मुस्तजीब खान, औरंगाबाद

महाविद्यालयाचा स्पर्धा परीक्षा विभाग तसेच राजमार्ग
करियर अकॅडमी, नांदेड यांच्या संयुक्त विद्यमाने
दि. २४/०२/२०२१ रोजी आयोजित एक दिवसीय
केंद्रीय लोक सेवा आयोग परीक्षा तयारीच्या
अनुषंगाने विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना श्री अमृत
कुमार सिंग, न्यू दिल्ली

एक दिवसीय ऑनलाईन राष्ट्रीय
चर्चासत्राच्या अनुषंगाने शिवराय ते
भीमराय : एक वैचारिक वारसा या
विषयावर संबोधित करताना डॉ. किशोर
इंगोले, शिवाजी कॉलेज, हिंगोली.

दि. २३ फेब्रुवारी २०२१ रोजी संत
गाडगेबाबा जयंती निमित्त आयोजित एक
दिवसीय ऑनलाईन कार्यशाळेत
साधनव्यक्ती या नात्याने मार्गदर्शन करतांना
डॉ. संतोष बनसोड, बडनेरा, अमरावती

पाथरी तालुका शिक्षण प्रसारक मंडळाचे
कत्रुवार कला, रतनलाल काबरा विज्ञान आणि
बी.आर. मंत्री वाणिज्य महाविद्यालय,
मानवत - ४३१ ५०५
(नेक मूल्यांकन 'ब' - तृतीय फेरी)

मानवता

मानवत परिसरातील व्यापार व शेती
व्यवसायावर झालेला कोरोनाचा परिणाम
विशेषांक
२०२०-२१

मानवता

मानवत परिसरातील व्यापार व शेती व्यवसायावर झालेला कोरोनाचा परिणाम विशेषांक २०२०-२१

विद्यार्थी संपादक

मराठी विभाग

सोमनाथ चिंचकर (बी.ए. द्वितीय)

माहेश्वरी कदम (बी.एस्सी. द्वितीय)

हिंदी विभाग

आनुष्का ढवळे (बी.कॉम. द्वितीय)

प्रिया हारबडे (बी.ए. द्वितीय)

इंग्रजी विभाग

विशाखा जोशी (बी.ए. द्वितीय)

पृथ्वी ढवळे (बी.ए. प्रथम)

मुखपृष्ठ

प्रेम चव्हाण (बी.ए. तृतीय)

मुद्रक

मयूर प्रिंटर्स,

वर्कशॉप रोड, कैलास नगर,

नांदेड - ४३१ ६०५.

संपादक

प्राचार्य डॉ. भास्कर मुंडे

कार्यकारी संपादक

डॉ. तुकाराम मुंडे

डॉ. दुर्गेश रवंदे

सदस्य

प्रा. संजय सुर्यवंशी

डॉ. सचिन चोबे

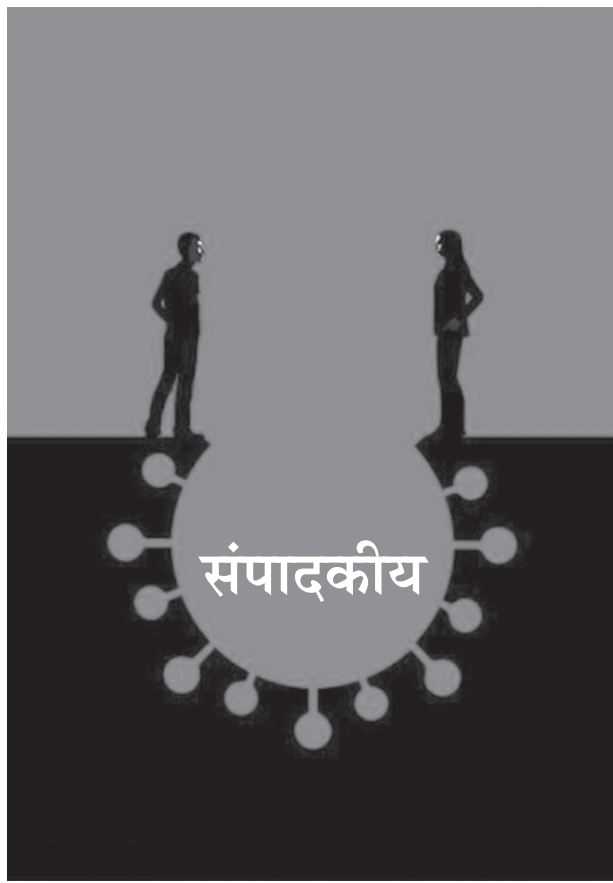
प्रा. समिउल्ला पठाण

प्रा. निर्मला पवार

प्रा. सविता घनवट

प्रा. शारदा कच्छवे

टीप : या अंकात व्यक्त झालेल्या मतांशी संपादक
मंडळ सहमत असेलच असे नाही.

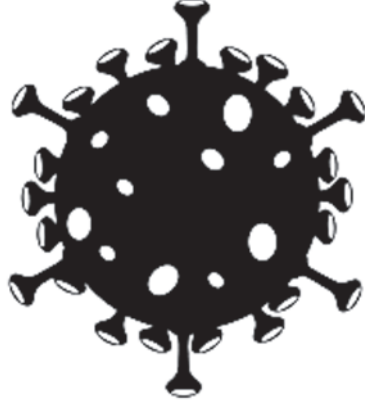
२०२०-२१ या शैक्षणिक वर्षासाठीचा आमच्या महाविद्यालयाचा **मानवता** वार्षिकांक आपल्या हाती देताना मनस्वी आनंद होतो आहे. कोरोना नामक विषाणूने निर्माण केलेल्या 'न भूतो न भविष्यती' अश्या अभूतपूर्व परिस्थितीचा प्रत्यय संबंध मानवजात मागच्या एक वर्षापेक्षा अधिक काळापासून घेत आहे. या विषाणू ने केवळ आपले सामाजिकच नव्हे तर आर्थिक, वैचारिक, कौटुंबिक तसेच वैयक्तिक जीवन पुरते बदलून टाकले आहे. म्हणूनच तर कोरोना नंतरचे जग नेमके कसे असेल याबद्दल अगदी वैश्विक पातळीवर विचार मंथन सुरू आहे. एकुणच कोरोना नंतरचे जग म्हणजे मानवजातीचा पूर्णजन्मच या निष्कर्षपर्यंत अनेक व्यक्ती आणि संस्था पोहोचल्या आहेत. सध्या होत असलेल्या तसेच होऊ घातलेल्या बदलाबद्दल वेगवेगळ्या परीने बोलले, वाचले व लिहीले जात आहे.

या प्रक्रियेत सहभागी होत, आमच्या क्रियाशील विद्यार्थ्यांनी यावर्षीचा 'मानवत परिसरातील व्यापार व शेती व्यवसायावर झालेला कोरोनाचा परीणाम' हा विशेषांक तयार केला आहे. मागच्या काही दशकांपासून मानवत हे व्यापार पेठ या नात्याने

केवळ मराठवाड्यातच नव्हे तर मराठवाड्या बाहेरही प्रसिद्ध आहे. मानवत परिसरात उत्पादित होणाऱ्या कापूस व करडी या दोन पिकांना मानवत बाहेरील बाजारपेठेत मोठी मागणी आहे. त्या शिवाय या भागातील फुलशेती सुद्धा विशेष प्रसिद्ध आहे. परंतू कोरोनामुळे झालेला काहीसा नकारात्मक बदल या भागातील व्यापार व शेती हे दोन्ही क्षेत्र प्रत्यक्षात अनुभवत आहेत. शेतीपूरक व्यवसाय तोट्यात जातो आहे तसेच अनेकांचा रोजगार बुडतो आहे, छोटे व्यापारी व शेतकरी आर्थिक संकटाचा सामना करत आहेत. तसेच शेतीवर आधारलेल्या लघू उद्योगांची परिस्थिती तर आणखीनच बिकट बनत चालली आहे. या सर्व बदलांची निष्पत्ती काय असेल याचे नेमके अनुमान काढणे कठीणच. काळाच्या उदरात या समस्यांची उत्तरे दडलेली आहेत व काळ पुढे निघून गेल्यावर ती आपल्याला गवसतील याबद्दल शंका नाही.

आमच्या महाविद्यालयातील निवडक विद्यार्थ्यांनी निवडक व्यापारी तसेच शेतकरी यांच्या प्रत्यक्ष मुलाखती व त्यांच्याशी झालेल्या संवादावर तयार केलेले लेख या माध्यमातून हा प्रत्यक्ष अनुभव घेत या वर्षीचा अंक सिद्ध केला आहे. समस्या आपल्या परीने समजून घेण्याच्या त्यांच्या चिमूकल्या प्रयत्नाचे आपण स्वागत कराल ही अपेक्षा.

डॉ. भास्कर मुंडे
प्राचार्य व संपादक

मानवता

मानवत परिसरातील व्यापार व शेती
व्यवसायावर झालेला कोरोनाचा परिणाम
विशेषांक
२०२०-२१

मराठी विभाग

संपादक

सोमनाथ चिंचकर (बी.ए. द्वितीय)

माहेश्वरी कदम (बी.एस्सी. द्वितीय)

अनुक्रम

लेख

- कोरोना : शेती व्यवसायावरील परिणाम व उपाय
प्रतीक्षा गोंगे, पायल करपे
- कोरोना व मानवत परिसरातील व्यापार आणि शेती
स्वाती तळेकर
- कोरोनामुळे झालेली व्यापार व्यवसायाची हानी
अनुराधा होगे, ज्ञानेश इंगळे
- कोविड - १९ मुळे व्यापारावर होणारा परिणाम
रोहिनी दहे, पुजा दहे
- रिश्काचालकाची व्यथा
माहेश्वरी कदम
- ५ सप्टेंबर, २०२० : कोरोना ग्रस्त शिक्षक दिन...
माया मुनेरे, पृथ्वी ढवळे
- कोरोना नंतरचे जग
कृष्णा जाधव
- मानवत येथील कृषी केंद्र व्यापारी व कोरोना
सरस्वती भिसे
- आलिया भोगासी
सोमनाथ चिंचकर
- मुलाखत : गजानन होगे
गणेश शिंदे

कोरोना : शेती व्यवसायावरील परिणाम व उपाय

प्रतीक्षा गोंगे (बी.ए. तृतीय)

पायल करपे ११ वी (वाणिज्य)

प्रस्तावना :-

संपूर्ण जगात थैमान घातलेल्या कोरोना या महामारीने अगदी कोणत्याच क्षेत्राला सोडले नाही. लहानात लहान व मोठ्यात मोठ्या गोष्टींवर या कोरोनाचा खूप मोठा परिणाम झालेला आपण अनुभवतो आहोत. अस कोणत म्हणून क्षेत्र शिल्लक उरलेल नाही ज्यात कोरोनामुळे नुकसान झाले नाही. कोरोनाने संपूर्ण जगालाच आपल्या विळख्यात घेतले आहे हे तर प्रकर्षाने जाणवतेच. शिक्षण क्षेत्र, व्यापार, उदयोग, दळणवळण, व्यवसाय अशा अनेक गोष्टी अनेक म्हणण्यापेक्षा संपूर्णच गोष्टींवर ह्याचा परिणाम झाला आहे. कोरोना या साथीच्या रोगाने दिड वर्षांपासून संपूर्ण जग हैरान होऊन बसले आहे. ह्या कोरोनाचा पहिला रूग्ण वुहान या चीन मधीत एका शहरात मिळाला संसर्गजन्य रोग असल्याने अगदी ६ महीन्यात खूप देशांत याचे रूग्ण मोठ्या प्रमाणात सापडत गेले. आणि काही महिन्यातच या रोगाने महामारीचे रूप धारण केले. कमी कालावधीत ह्या रोगाने येवढ्या मोठ्या प्रमाणात फैलाव सुरू झाला की सगळ्याच क्षेत्रांवर याचा परिणाम जापवायला सुरुवात झाली. २५ मार्च २०२० रोजी लॉकडाऊनची घोषणा आपल्या देशात केली. संपूर्ण लॉकडाऊन हा शब्द सर्वांनाच तोंडपाठ झाला कारण लहानात लहान क्षेत्राला सुद्धा याचा जबरदस्त फटका बसला. व्यवसायासाठी रोजगारासाठी शहर सोडलेले कामगार १ ते २ महिने तेथे तग धरू शकले परंतु नंतर त्यांचे हाल व्हायला सुरुवात झाली. त्यांना घराचा रस्ता दिसू लागला उत्पन्न शुन्य आणि खर्च सुरुच अशी हालत झाली.

रब्बीचे पीक शेतात उभे असतांना काढणीला मजूर नाहीत. त्यातच टाळेबंदीमुळे बाजारपेठा बंद. एकंदरीत कोरोनामुळे शेती व्यवसाय संकटात सापडला आहे. २५ मार्च २०२० पासून देशात लागू झालेल्या टाळेबंदीचा ग्रामीण भारतातील अर्थव्यवस्थेवर परिणाम झाला. अनेकांच्या रोजगारावर त्यामुळे गदा आली आहे. ग्रामीण भागात ज्यांचे पोट हातावर आहे, अशा लोकांच्या दुःखाला तर पारावार उरलेला नाही. देशात सर्वाधिक रोजगार शेतीक्षेत्राशी निगडीत आहेत. म्हणजे देशात जेवढी टाळेबंदीची झळ लागली त्यात आदिवासी जगतेला सर्वात जास्त पोहचली. कारण अन्न आणि पोषण आहार सुरक्षेच्या संवेदनशील समुदाय म्हणून आदिवासी वर्गाचा समावेश आहे. वनौत्पादनांबरोबरच तेंदुपाने गोळा करणे फुले गोळा करणे हे दोन मुख्य व्यवसाय आदिवासी लोक करतात. त्यातून त्यांना बऱ्यापैकी उत्पन्न मिळते ताळेबंदीमुळे यावरही निर्बंध आल्याने ओडिशातील आदिवाशांना सर्वाधिक फटका सहन करावा लागत होता. त्यांच्याकडून मोहाची फुले आणि तेंदूची पाने घेण्यासाठी कोणताही एजंट येईनासा झाला आणि स्थानिक बाजारपेठाही बंद झाल्या. ग्रामीण भारतात उधार उसनवारीवर व्यवहार करणे ही पद्धत रुढ आहे. एखाद्या बड्या सावकाराकडून कर्ज घेऊन ते नंतर फेडले जाते. प्राप्त परिस्थितीवर मात करण्यासाठी अशाच कर्जाचा आधार घेतला जाई. शेतकऱ्यांना सावकार २४ टक्के कर्ज देत असल्याचे वृत्त आहे. अडले - नडलेले शेतकरीही सुगी या कर्जाची परतफेड करण्याच्या बोलीवर कर्ज उचलत आहेत. मात्र, नाशवंत मालाला

बाजारपेठेपर्यंत जाण्यात काही उपलब्ध होत नसल्याने ते स्थानिक बाजारपेठेतच पडेल किमतींनी विकने जात असल्याने शेतकऱ्यांना आणखीनच फटका बसला आणि घेतलेल्या कर्जाची मोठे हप्ते अशा कात्रीत पकडले आहे.

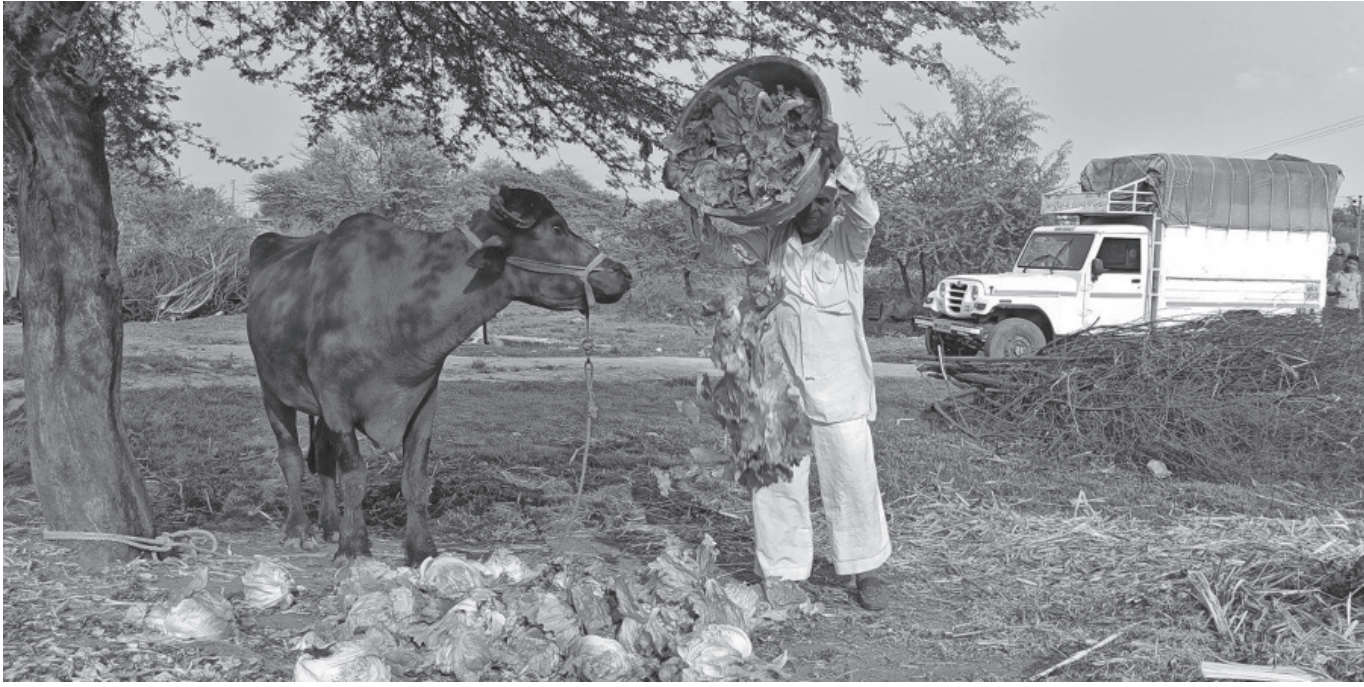
केंद्र सरकारने कृषी क्षेत्राला टाळेबंदीतून काही प्रमाणात सवलती दिल्या आहेत. शेतमाल तसेच माशांचे निर्बंध केंद्र सरकारने मार्चच्या अखेरील उठले मात्र, प्रत्यक्ष जमिनीवरील परिस्थिती ताळमेळा अभावी सवलती पोहचल्या नाहीत. गरिब तसेच गरजू लोकापर्यंत रोख रकमेची सरकारी मदत पोहोचण्यातही निर्माण होत असल्याचे अनेक प्रसमारमाध्यमांनी त्यांच्या वार्ताकनात दाखवून दिले आहे. गरजूंना तातडीने मदत पोहोचवण्यात स्थानिक स्वराज्य संस्था तसेच स्वयंसेवी संस्था आघाडिवर असल्याचे चित्र निर्माण झाले आहे. उदाहरणच द्यायचे झाल्यास एम.एस. स्वामीनाथन रिसर्च फाऊंडेशनचे देता येईल. या संस्थेने अडचणीत शेतकऱ्यांना तंत्रज्ञानाच्या साहाय्याने मदतीचा हात दिला आहे. शेतकऱ्यांना पिकांच्या लागवडीविषयी सल्लाद्वारे शेतीविषयक कार्यक्रमांचे आयोजन करणे, कोरोना संकटातून उसंत मिळल्यावर शेतकरी व शेतमजूर यांच्या जीवनात अनेक आव्हाने उभे आहेत. २१ दिवसांच्या टाळेबंदीमुळे हवालदिल झालेल्या ज्या स्थलांतरित मजूरांनी घराकडे धाव घेतली होती आणि जे सुखरूप घरी परतले ते आता पुन्हा कामासाठी लगेचच शहरात परतण्याच शक्यता कमीच होती. स्थलांतरीत मजूरांमध्ये आत्मविश्वास निर्माण करून

त्यांच्यात सरकार विषयी विश्वास निर्माण करून त्यांना रुजू होण्यासाठी तयार करावे लागणार आहे. तरच त्यांचा रोजगार वाचेल आणि पर्यायाने त्यांच्यावर अवलंबून कुटुंबही कोरोना सुरु असेपर्यंत सामाजिक दूरीचे पालन आणि हात धुणे ही दोन पथ्ये पाळणे सुरुच ठेवावे लागले. सरकारांकडून काही उपक्रम स्वेच्छेने राबवले जाणे अपेक्षित आहे. सर्वांसाठी अधिकाधिक मदतकार्ये सर्वांसाठी खुली केली. रेशन कार्डासारखी प्रशासकीय अडथळे ही बाजूला लागतील प्रसंगी बाजूला ठेवावी लागली. कृषी कर्ज आणि एमएसएमई कर्जावरील व्याजाला तीन महिन्यापर्यंत फळे भाजीपाळा फुले आणि मासे या सारख्या नाशवंत मालामुळे झालेल्या नुकसानाची भरपाई करणे, महा राष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजनेतर्गत अनेक कामे काढून अधिकाधिक लोकांना रोजगार मिळेल. शेतकाम करण्यासाठी प्रोत्साहित करणे इ. इ. उपाय योजना करून ग्रामीण अर्थ व्यवस्थेला उभारी देण्याचे काम सरकारला राज्य सरकारांच्या साहाय्याने करावे लागले.

देशातील ८५ टक्के शेतकऱ्यांकडे अडीच हेक्टरपेक्षाही कमी जमीन आहे. हीच जमीन ते कसतात. ९० लाखांहून अधिक मच्छिमारांचा उदरनिर्वाह थेट मासे मारीवर त्यातील आलेले रब्बी पीक त्या काळात शेतात तसेच उभे होते. या परिस्थितीचा फायदा दलाल / अडते घेत होते. खरे तर हा फुलांसाठी सुगीचा हंगाम होता. कोरोना विरहीत परिस्थिती असली तर याच शेतकऱ्यांनी फुलांच्या शेतीतून लाखोंनी उत्पन्न घेत.

अशा प्रकारे विविध क्षेत्रावर कोरोनाचा परिणाम प्रकर्षाने जाणवतो...

कोरोना व मानवत परिसरातील व्यापार आणि शेती

स्वाती तळेकर (बी.एस्सी. द्वितीय)

आज आपण सर्वजन बघतो आहे कि जिकडे तिकडे कोरोना, करोना एवढी चर्चा सगळीकडे चालु आहे. प्रत्येक जण कोरोना व्यतिरिक्त कोणत्याच दुसऱ्या विषयावर आज बोलताना दिसत नाही. कोरोनाची धास्ती संपूर्ण जगावर पसरलेली आपण आज बघतो आहे.

कोरोना विषाणु मुळे संपूर्ण जगावर सर्वात मोठा परिणाम म्हणजे त्यांच्या किंवा सजगपणे लॉकडाऊन चा निर्णय केंद्र सरकारने वेळेवर घेतल्यामुळे आज भविष्यात होणारी मोठी हानी काही प्रमाणात भरुन काढण्यात आपल्या देशाला यश येणार आहे. परंतू या लॉकडाऊन मुळे करोना विषाणुच्या संक्रमणाची साखळी तोडण्यात बऱ्यापैकी यश आले पण दुसऱ्या बाजूला लाकडाऊन मुळे मानवी जीवनावर त्याचे चांगले किंवा वाईट परिणाम आपल्याला दिसू लागले आहेत.

आज कोरोना विषाणुच्या पार्श्वभूमीवर संपूर्ण देशाची दळणवळण यंत्रणा पूर्णपणे बंद झालेली आहे. मानवत शहरातील किराणा दुकानावर झालेला कोरोनाचा

दुष्परिणाम आज आपण बघतो आहे. लॉकडाऊन असल्यामुळे दैनंदिन जीवन जगण्यासाठी लागणाऱ्या वस्तू घेण्यासाठी घराबाहेर पडावे लागत आहे परंतु किराणा दुकानाही आजच्या स्थितीला बंद ठेवण्यात येत आहे. माणसांच्या दैनंदिन जीवनावर त्याचा प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष परिणाम झालेला आपण बघतो आहे. आज अनेक लहान मोठे किराणा दुकाने बंद पडल्यामुळे तिथे काम करणाऱ्या मोलमजुरांना त्याचा चांगलाच फटका बसला आहे. त्याचप्रमाणे लाखो गोरगरीब जे कि ज्यांचे हातावर पोट आहे त्यांचा रोजगार पूर्णपणे बंद पडला आहे. परिणामी आज त्यांना एकावेळच्या जेवणाची चिंता भेडसावत आहे. अशा परिस्थितीत दुसरे काम नसतांना त्यांना घरातच बसावे लागत आहे. तसेच मानवत शहरातील रहिवासी, श्री तुकाराम भंडारी यांचे श्री सद्गुरु किराणा म्हणून दुकान आहे. त्यांची आम्ही मुलाखत घेत असल्यास कोरोनामुळे त्यांच्या दुकानावर त्यांचा कसा दुष्परिणाम झाला आहे. हे आम्ही

त्यांच्या कडून जाणून घेतले. लॉकडाऊन (संचारबंदी) लागू केल्यामुळे काही प्रमाणात त्यांच्या धंद्यात वाढ झाली आहे. परंतु दुकानातील काही माल दुसऱ्या शहरातून आयात होत असलेला माल त्याची किंमत साधारण किंमतीच्या दुप्पट झाल्यामुळे त्यांना ह्याचा चांगलाच फटका बसला आहे.

उदाहरणार्थ :- (तेल) तेलाचे भाव वाढल्यामुळे त्यांना फार नुकसान झाले आहे. वाहने बंद असल्यामुळे दुसऱ्या शहरातून येणारा माल अधिक भावात श्री. तुकाराम भंडारी यांना घ्यावा लागला आहे. त्यांच्या मते लॉकडाऊन मुळे आयात होणार माल आमच्या पर्यंत पोहोचत नसल्यामुळे काही वस्तूंचा तुटवडा त्यांना जाणवत आहे. शहरी भागातून येणारा मालाच भाव वाढल्यामुळे त्यांनीही त्यांच्या फायद्यासाठी भाव वाढवले आहे. परंतु ग्राहक मात्र नाराजी व्यक्त करत आहे. यामुळे त्यांचे ग्राहकही कमी प्रमाणात दुकानात येत आहेत. भाव वाढवल्यामुळे त्यांना त्याचा काही प्रमाणात फायदा झाला आहे परंतु, ग्राहकांना त्यांचे नुकसान होत आहे.

मानवत येथील श्री तुकाराम भंडारी यांच्या मते त्यांना टाळेबंदी चा फायदाही आणि नुकसान ही सहन लागत आहे. आणि त्यांना त्याचा धोकाही पत्कारावा

लागत आहे. दुकानात काम करणारे कर्मचारी ही दुकान सोडून गेल्यामुळे एवढ्या मोठ्या दुकानाची जबाबदारी त्यांच्यावर येवून पडली आहे. कोरोनामुळे त्यांना जपून दुकान संभाळावे लागत आहे. तसेच त्यांनी स्वतःच्या सुरक्षिततेसाठी व ग्राहकाच्या सुरक्षिततेसाठी कोरोनाबाबत अटी व नियम पाळले आहे.

त्यांनी त्यांच्या दुकानाबाहेर फलक लावले आहे आणि त्यावर अशी सुचना केली आहे. की तोंडाला मास्क लावून दुकानात प्रवेश करावा, दुकानात येताना सार्वजनिक अंतर पाळावे, दुकानाबाहेर ठेवलेले सॅनीटाईझरनी हात स्वच्छ करावे वु दुकानात प्रवेश करावा अशा काही अटी व नियम श्री. तुकाराम भंडारी यांनी कोरोना बाबत पाळल्या आहे. परंतू पूर्णपणे संचारबंदी लागू केल्यामुळे त्यांना भविष्यातले फार मोठे नुकसान भोगावे लागत आहे. अर्थात त्याचे दुष्परिणाम भविष्यात अधिक तीव्रपणे जाणवतील असे त्यांचे मत आहे. परंतु स्वतःचा पर्यायाने प्रत्येकाचा जीव वाचवणे हे सर्वात मोठे आव्हान आज निर्माण झाले आहे. “जान हे तो जहान है।” आज आपला जीव वाचावा म्हणजे आपली जी आर्थिक हानी झाली आहे ती आपल्याला भविष्यात भरून काढता येईल असे श्री. तुकाराम भंडारी यांच्या कडून आम्ही जाणून घेतले आहे.

कोरोनामुळे झालेली व्यापार व्यवसायाची हानी

अनुराधा होगे, ज्ञानेश इंगळे (१२वी वाणिज्य)

कोरोना या महामारीमुळे संपूर्ण विश्वात हाहाकार सुरु झाला आहे, त्यामुळे बहुतेक व्यवसाय बंद पडले. या महामारीमुळे जागतिक आर्थिक मंदी आली. तसेच अनेक देशांच्या अर्थव्यवस्था कोलामडून गेल्या. आपला भारत देश विकसनशील असून तो विकासाच्या दिशेने वाटचाल करत, असतानाच कोरोना या महामारीचा कहर सुरु झाला. त्यामुळे भारताची देखील अर्थव्यवस्था कोलमडून गेली. स्थूल देशांतर्गत उत्पादन (GDP) लॉकडाऊनमुळे ऋण झाला होता, परंतु भारत हा देश कृषीप्रधान असल्याने शेती क्षेत्रामुळे भारताच्या स्थूल देशांतर्गत उत्पादनात वाढ झाली. खरेतर जगाला शेतकऱ्यांची किंमत या कोरोना महामारीमुळेच कळाली. तसेच या महामारीमुळे व्यापार क्षेत्रावरही खुप विपरित परिणाम झाले. देशाचा विदेशी व अंतर्गत व्यापार ठप्प पडला होता. त्यामुळे के.के.एम. महाविद्यालय, मानवत येथील वाणिज्य शाखेच्या वरिष्ठ शिक्षिका घनवट एस.बी. यांच्या मार्गदर्शनाखाली मी होगे अनुराधा आणि मी

इंगळे ज्ञानेश, मानवत येथील व्यापाऱ्यावर झालेल्या कोरोना महामारीमुळे झालेल्या परिणामांचा विस्तृत आढावा आम्ही सांगणार आहोत तो खालीलप्रमाणे आहे.

कोरोना महामारीमुळे भारताचा तसेच संपूर्ण जगाचा व्यापार ठप्प झाला. तसेच अर्थचक्रही बंद पडले. यामुळे देशाचे खुप मोठे आर्थिक नुकसान झाले. व्यापार बंद असल्या मुळे देशाला मिळणारे उत्पन्नाचे स्रोत बंद पडले. या कारणामुळे देशात आणिबाणीची वेळ आली होती. व्यापारावरच खुप व्यापारी अवलंबून आहेत. शेतकरी उत्पादन होत असेल पण त्यालाही कोरोना महामारीमुळे खते, बियाणे यासाठी खुप संघर्ष करावा लागला. कसेबसे उत्पादन घेतले तर त्याची विक्री करण्यासाठी बाजारपेठ उपलब्ध नाही. अशी परिस्थिती मानवत शहरातही जाणवत होती. शेतकऱ्याने केलेल्या उत्पादित मालाची विक्री झाली नाही. आणि त्यावरच तर त्यांच्या कुटुंबाचा उदरनिवाह चालतो. अडते, दलाल, छोटे व्यापारी, फेरीवाले, किरकोळ व्यापारी, टोपलीवाले,

रस्त्यावरील व्यापारी, घाऊक व्यापारी इत्यादिना विक्रीसाठी माल मिळत नव्हता. त्यांचा देखिल उदरनिवाह यावरच चालतो हेच तर खरे देशाचे आधारस्तंभ आहेत. अशा परिस्थितीत देशाचा आर्थिक विकास कसा होईल ?

मानवत हे परभणी जिल्ह्यातील प्रसिद्ध बाजारपेठ आहे. म्हणून मानवत मध्ये तर खुप व्यापारी आहेत. त्यांना या महामारीमुळे मालाची विक्री न झाल्याने उपासमारीची वेळ आली. तसेच यांचा परिणाम विद्यार्थ्यांच्या जीवनावर देखील खुप झाला. हेच तर देशाचे भविष्य आहेत. मग अशा परिस्थितीत त्यांनी अभ्यास कसा करावा ? म्हणून ते देखिल आईवडीलांना कामात मदत करू लागतात. यापैकी बरेच जणाचे कुटुंब व्यापाराशिवाय चालत नाहीत. भारतात या कोरोनामुळे संचारबंदी करण्यात आली. त्यामुळे व्यापाऱ्यांना वस्तुंचा पुरवठा होत नव्हता. सामान्य जनतेची किंवा ग्राहकांची मागणी तर खूप येत होती याच कारण म्हणजे सतत चालणारे Lockdown त्यामुळे काय झाले बर ? ग्राहक वस्तुंची खरेदी एकदाच करून घेत होते. मग मागणी

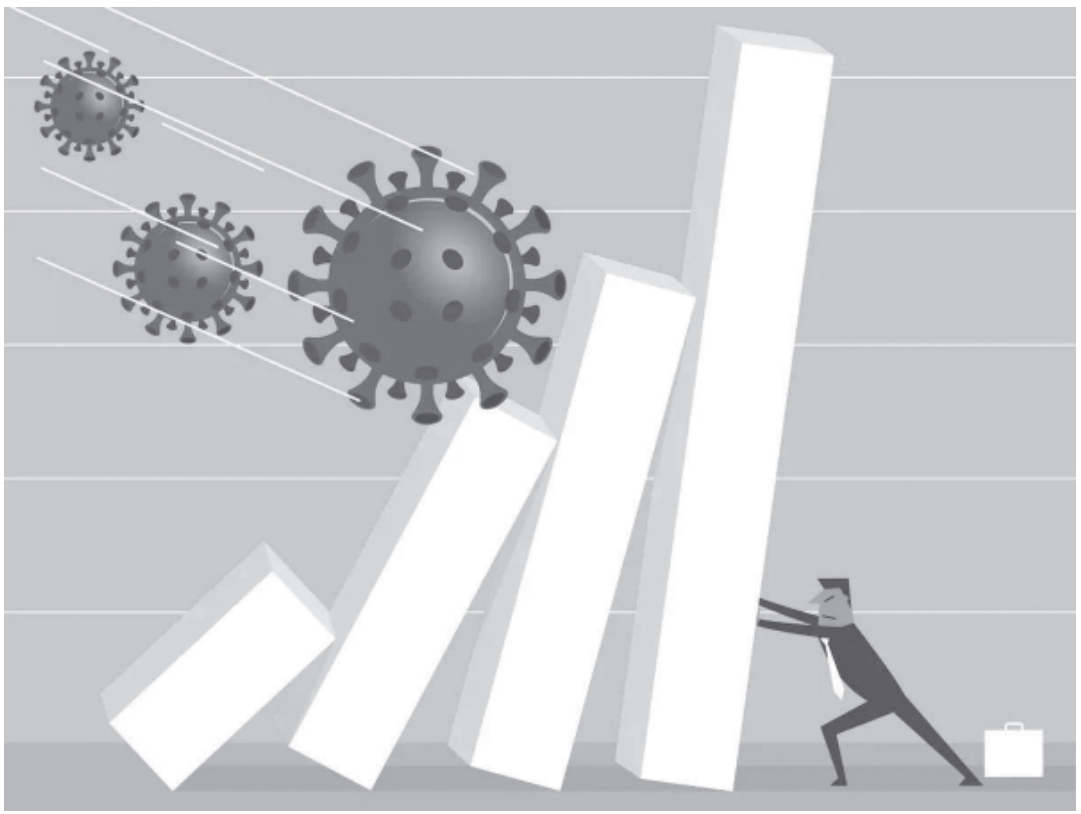
तर वाढणारच की ? मग अशा परिस्थितीत वस्तुचा साठा कमी होता कारणे उद्योग बंद होते मग मानवतमधील व्यापारांनी वस्तुचा कृत्रिम तुटवडा निर्माण केला. व्यापाऱ्यांनी त्यामुळेच मक्तेदारी (म्हणजेच वस्तुची किंमत आहे. त्यापेक्षा जास्त दराने) करण्यास सुरुवात केली. या कारणाने ग्राहकांची आर्थिक पिळवणुक झाली. अगोदरच त्यांना रोजगार मिळत नव्हता.

देशाची अर्थव्यवस्था कोलमडून जात होती कारण कर, (GST) बस, रेल्वे, पासुन मिळणारे उत्पन्न इ. बंद होते. लॉकडाऊन मध्ये तंबाखु, गुटखा, दारु इ. पासुन खुप महसुल गोळा झाला. बँका, किराणा दुकाने, भाजीपाला दुकाने, भाजी बाजार, फळ विक्रेते, बेकरी, मिठाई, खाद्य दुकाने इत्यादी बंद असल्यामुळे त्यांना विपरीत परिणाम भोगावे लागत आहे म्हणजेच त्यांच्यावर उपासमारीची वेळ आली.

एकुणच कोरोनामुळे निर्माण झालेल्या स्थितीने व्यापार व्यवसायासमोर समस्यांचा डोंगर उभा केला हे निश्चीत.

कोविड - १९ मुळे व्यापारावर होणारा परिणाम

रोहिनी दहे ११ वी (वाणीज्य)

पुजा दहे (बी.ए. द्वितीय)

कोविड -१९ ला कोरोना वायरस असे सुद्धा म्हणतात. हे पहिल्यांदा चीन मध्ये झाला. चीन मध्ये वुहान शहरातुन झाला कोरना वायरस असल्यामुळे ते एका व्यक्तीचा दुसऱ्या व्यक्तीला होतो. त्यामुळे चीन मधला कोरोना वायरस हळू - हळू साऱ्या जगात पसरला. भारतामध्ये सर्वात पहिला कोरोना पॉजिटिव्ह रुग्ण राजस्थान मध्ये आला. २१ फेब्रुवारीला इटलीचे पर्यटक दिल्लीला आले व नंतर ते राजस्थान ला गेले व तिथे ते एका हॉटेल मध्ये थांबले. व नंतर त्याना कोरोनाचे लक्षण दिसायला लागले व त्याच्यामुळे भारतात कोरोना वायरस पसरला मग तो वायरस असल्यामुळे साऱ्या भारतात हळू - हळू पसरायला लागला. नंतर मग

सरकार ने लॉकडाऊन लावण्याचा निर्णय घेतला. त्यामुळे कोरोनाची साखळी तुटेल असे वाटले पण तात्पुरती रुग्ण संख्या कमी झाली नंतर ती वापस पसरायला सुरुवात झाली.

कोरोना वायरसचे लक्षण ताप येणे, खोकला, सर्दी असे दिसुन येते. यामुळे मास्क लावयाची सुरवात केली म्हणुन ते एकाचा दुसऱ्याला पसरणे थोडा फार कमी झाला. मास्क आणि सेनिटायजर ह्या आपल्या जिवनावश्यक वस्तु बनल्या आहे.

कोरोना वायरस कमी करण्याचे उपाय. - कोरोना वायरस असल्यामुळे मास्क लावणे. सेनिटायजर करणे. सोशल डिसनस ठेवणे या मुळे वायरस थोडा प्रमाणात कमी

होउ शकतो आणि कोविड-१९ ची लस घेणे. यामुळे कोरोनाचा प्रादुर्भाव कमी प्रमाणात होतो.

कोविड-१९ मुळे लॉकडाऊन करण्यात आले. व त्यामुळे भारतात होणारा परिणाम - भारत पुर्ण बंद असल्यामुळे भारतीय व्यापाऱ्यांचे खुप मोठ्या प्रमाणात नुकसान झाले. जे लोक मुंबई, पुणे रहात आणि असल्यामुळे मोठ - मोठ्या शहरात रोजगारासाठी गेले होते त्यांना जेवण्याच्या सुद्धा अडचणी उदभवत होत्या. नंतर वाहतूक, जेवण्याच्या सुद्धा अडचणी उदभवत होत्या. नंतर वाहतूक बंद असल्यामुळे त्यांना त्यांच्या गावी सुद्धा परतण्याच्या खुप समस्या निर्माण होत होत्या. काही लोक ज्या दिवसी लॉकडाऊन चा निर्णय घ्यायचा होता त्याच्या आदल्या दिवशी रेल्वेनी आपल्या गावाकडे परतायला सुरुवात झाली. रेल्वेमध्ये त्यामुळे प्रचंड गर्दी झाली. सोशल डिस्टन्सींग सुद्धा पाळली नाही. सर्व दुकान बंद असायचे त्यात काही मजदुर आपल्या गावी पायाने चालत निघाले व त्यांच्या खाण्या - पिण्याच्या सुद्धा सोई झाला नव्हत्या. ते एक - एक दिवस उपाशी चालत होते. नंतर त्यांना खाण्या - पिण्याच्या सोई करण्यात आले आणि जे शहरातील लोक होते त्यांना तर घराच्या बाहेर सुद्धा निघण्याची संधी नव्हती. त्यांनी कॉल करायचा आणि जे हवं ते मागुन घ्यायचे. पोलिसांची व डॉक्टरांची ड्युटी वाढली त्यांनी खुप चांगले प्रयत्न करीत आहेत. लॉकडाऊन मध्ये फक्त जीवनावश्यक वस्तुचे दुकान चालु होते. जसे की भाजीपाला, मेडिकल अशा प्रकारे चालु राहत होते. दुकान बंद असल्यामुळे लोक घराच्या बाहेर पडण्याचे कमी झाले. त्यामुळे रामायण सुद्धा टि.व्ही. वर टाकण्यात आले. त्यामुळे काही लोक ते बघण्यामध्ये गुंतले. त्या रामायणातील त्यांना चांगली प्रेरणा मिळाली. लॉकडाऊन मुळे पूर्ण गाव, शहर बंद असल्यामुळे गरीबांना खाण्या - पिण्याच्या सुद्धा सुविधा करण्यात

आल्या जे शहरातुन परतले मजदुर होते. चौदा १४ दिवस कॉरन्टाईन करण्यात आले.

कोरोना वायरस मुळे व्यापाऱ्यावर होणाऱ्या परिणाम - कोरोना वायरस मुळे व्यापाऱ्यांना घरी बसावे लागले त्याचे काम बंद पडले. त्यांना पोट भरण्यापुरतेही पैसे नसायचे काम नाही. पण खर्च चालु होता.

त्याच्यामुळे मोठ - मोठ्या व्यापाऱ्यावर परिणाम झाले जसे की गणपती मूर्ती बनविणारे व्यापारी फटाके बनविणारे व्यापारी कारण मोठे धर्मिक कार्यक्रम बंद करण्यात आले होते. कोणता सण नाही. त्यामुळे गणपती मूर्ती व्यापाऱ्याच्या विकल्या नाही त्याची आर्थिक म्हणजे त्याची खुप मोठे नुकसान झाले. तसेच फटाकेवाल्यांचे सुद्धा झाले असे अनेक व्यापारी भारतामध्ये आहेत त्याचे खुप मोठ्या प्रमाणावर नुकसान झाले आहे.

तसेच एका व्यापाऱ्याची मी मुलाखत घेतली. मानवत मध्ये कोविड - १९ मुळे व्यापाऱ्यावर होणारा परिणाम गणपती मूर्ती निर्माण करणारा व्यापारी -

१) कोविड - १९ मुळे तुमचे काय नुकसान झाले ? कोविड - १९ मुळे आम्ही ज्या मूर्ती बनविल्या होत्या त्याच्यातील २५ टक्के सुद्धा मूर्ती विक्री झाली नाही.

२) त्यात तुमचा खर्च निघाला का ? नाही. आम्ही जेवढे मट्रेल आणले होते. त्याचा सुद्धा खर्च निघाला नाही.

३) तुमच्या कंपनीतील रोजगारावर काय परिणाम झाला ?

एक तर रोजगारांना त्यांची पगार द्यायचा होती आणि त्यांना सुद्धा कामावरून काढून टाकायचे होते.

४) रोजगारांना का कामावरून काढून टाकायचे ?

एक तर मालांची विक्री होत नव्हती व कोरोना वायरस असल्याने पसरण्याची भिती होती.

५) कोरोना वायरस मुळे तुम्हाला काय अडचणी

उद्भवल्या ?

कोरोना मुळे माझ्या मालाची विक्री झाली नाही. मुलांच्या शिक्षणावर परिणाम झाला आणि घर खर्च सुद्धा निघत नव्हता.

६) तुम्ही गणपती नंतर दुसऱ्या मूर्ती बनवत होते का ? हो आम्ही गणपती हे त्याच्या सिजन मध्ये बनवित होतो. पण आम्ही अनेक प्रकारच्या कुंड्या, दिवे, मातीची भांडे असे सुद्धा बनवित होतो.

७) मग लॉकडाऊनच्या निर्णया विषयी तुम्हाला काय वाटते ?

लॉकडाऊन लावले हे चांगले झाले त्यामुळे कोरोना कमी होऊ शकतो. जर आपणच नाही वाचलो तर कोणता व्यापार करायचा आम्ही. असे थोडे दिवस काढू.

८) कोरोना वायरसपासून वाचण्यासाठी तुम्ही काय कराल ?

मी मास्क वापरीन व माझ्या परिवाराला सुद्धा सांगेल. वारंवार हात साबन लावून धुत रहा. माझ्या आजी - आजोबाना आमच्या पासून संसर्ग होऊ नये म्हणुन काळजी घेईल. कारण त्याचे वय जास्त

असल्यामुळे त्याच्यात जास्त प्रमाणात इमिन्युटी नसते. त्यामुळे त्यांना जास्त धोका असतो.

आणि जर काही सामान आणायचे असेल तर मी फक्त एकटाच घराबाहेर पडेल आणि ते आणेल व आल्यानंतर मास्क डस्टबिन मध्ये देईल व सेनिटायजर करेन अशा प्रकारे मी सोशल डिस्टन्स सुध्दा ठेविल. याच्यामुळे आम्ही कोरोना पासून सुरक्षित राहू शकतो.

९) कोविड - १९ मुळे तुमच्या व्यापारावर परिणाम झाला. याच्यामुळे तुमच्या आर्थिक परिणाम व तुमच्या परिवारावर काय परिणाम झाला ?

व्यापाऱ्यावर माझ्या खूप आर्थिक परिणाम झाले. माझा खर्च सुद्धा निघाला नाही. आणि माझ्या परिवारात खाण्या पिण्याच्या सुद्धा अडचणी निर्माण होऊ लागल्या.

१०) तुम्ही या परिस्थितीत काय मदत करू शकाल ? मी सगळ्याला मास्क व सेनिटायजर वापरायला सांगेल. अश्या प्रकारे मी गणपती मूर्ती बनविणाऱ्या व्यापाऱ्याची मुलाखत घेतली. मास्क लावा. सुरक्षित राहा...

रिक्षाचालकाची व्यथा

माहेश्वरी कदम (बी.एस्सी. द्वितीय)

कोरोना च्या काळात विषाणू घातलेले थैमान आणि त्यामुळे होणारे लॉकडाऊन हा विषाणू कितीही छोटा असला तरी या पेक्षा मोठे काम करून जातोय हे मात्र नक्की.

मोठ्यातल्या मोठा आजार माणसाला वर पोहचत नाही. त्यापेक्षा हा जास्तच लवकर वर पोहोचतोय.

कोरोनाचा काळ जरी असला तरी पण माणूस जगतोय, कोरोनाचा काळ असला तरी आपल्याला भूक लागत, पैसा त्याला कसा पण कमवावाच लागतो. कितीही बिकट परिस्थिती असली तरी त्याला सामोरे जावेच लागते.

परिस्थिती माणसाला कोणतेही काम करण्यास भाग पाडते. माणूस नको त्या परिस्थितीत नको ते करतो. या कोरोना काळात मोठी माणसे मोठीच आहे. छोटे ही छोटीच आहेत. कोरोडो कमावणारे, आज ही काळ्या माध्यमातून करोडो कमावत, मेडीकल वाले खुप कमावत, कितीही लॉकडाऊन केल तरी ज्याला पैसा कमवायचाय तो कमवतोच. चांगल्याच धुकुन जातय पण मोलमजुराचा, नोकरवर्गाचा, विचार कोणी करायचा ?

आज शेतकऱ्यांचा तोंडाशी आलेला माल, शेतात तसाच सडतोय. उभ्या पिकात गाई वासर शिरतात. ही शेतकऱ्यांवर बितलेली परिस्थिती कोरोनापेक्षा मोठी नाही

का ? असा ही शेतकरी उपासमारीन मरणारच आहे.

मोठ्या, लोकांसाठी दारुची व्यवस्था सुरू, पार्सलची व्यवस्था सुरू, पण या शेतकऱ्यांच्या कष्टाच्या पिकासाठी, मार्केट मात्र बंद. त्यांचा माल शेतात सडून.

असाच एक कामगार लॉकडाऊन उघडण्याची वाट पाहतोय, लॉकडाऊनच्या काळात त्याला झालेला त्रास, घरची परिस्थिती, याची चौकशी मी त्या हातरिक्षावाल्याला केली, त्याची ती काहानी एकुन माझ मन खुप रडतय. तर चला ऐकु त्याची काहानी.

माझे नाव मुक्तारशाह ईल्लाहशाह आहे. मी ४५ वर्षांचा आहे. माझा धंदा हात रिक्षाचालक हा आहे.

हात रिक्षा चालवून घर चालवतो. हातरिक्षाच काम मोठ कष्टाच आहे पण त्यात मला बराच फायदा पडतो.

बरेच जण मला छोटी मोठी काम देतात. जसे की बांधकामासाठी लागणारे वस्तू, त्याचा माल त्यांच्या ठिकाणी पोहचावावा हेच माझे काम आहे.

जवळपास मागील १० वर्षांपासून मी हा धंदा करतो आहे. त्यात मला बराच फायदा होतो आहे. पण आता...

विषाणून घातलेली कहर, त्यामुळे झालेला लॉकडाऊन यांचा मला खूप मोठा फटका बसलाय, जगाव का मराव अशी परिस्थिती निर्माण झाली.

२२ मार्च २०१९ ला झालेल्या लॉकडाऊन पासून मला जास्त कामच लागत नाही. शाळा बंद, मार्केट बंद, त्यामुळे वस्तू नेण्याचा प्रश्न नाही, माझा हातरिक्षा

बंद पडून आहे.

लॉकडाऊन कधी उघडतय तर कधी बंद पडतय त्यामुळे मला जास्तीत जास्त ५०-१०० मिळतात. आणि आम्ही मजुरी करत असल्यामुळे आमच्या कडे पैसा जास्त नसतो. ज्या दिवशी काम भेटल त्याच दिवशी पोटाला भाकर मिळते. शासन देतय म्हणे पैसे पण आम्हाला कुटून मिळणार, आम्ही गरीब गरिबीतच जगतोय.

आमच जिवन जगण कठिण झालय. या कोरोनाच्या काळात, कोरोनान किती लोक मरतात हे मला माहिती नाही. पण, या भूकमारी मुळे पुर्ण कामगार वर्ग नक्कीच सपाट होईल हे मात्र नक्की.

आपल्या देशात खरच लोक कोरोनान मरताय की भूकमारीन हे नक्की तपासा गरीबांच्या व्यथेकडे शासनाने लक्ष द्यावे, असा जर लॉकडाऊन होत राहिला तर, शेतकरी वर्ग, कामगार वर्ग रोजगार, सगळेच भूकमारीने मरतील त्यांच कुटुंब नष्ट होईल. बोलाव तेवढ कमी आहे.

अल्लाह रहमदिलवाला है जरूर कोरोना को नष्ट करेगा,

वो हमपे नाराज है, पर वो ज्यादा देर हमपे नाराज नही रहेगा आखिर हम खुदा के बंदे है,

रहम कर अल्ला...

आपला विश्वासू

मुक्तारशाहा ईल्लाहशाह

५ सप्टेंबर, २०२० : कोरोना ग्रस्त शिक्षक दिन...

माया मुनेरे, पृथ्वी ढवळे (बी.ए. प्रथम)

आपण पाहतच आहोत की कोरोनाच्या याकाळामध्ये अनेक क्षेत्रांमध्ये खूप मोठ्या प्रमाणावर नुकसान झाले...

परंतु शिक्षण क्षेत्रामध्ये खूप दूरगामी परीणाम दिसून येतात. शिक्षक आणि यांच्यातील दुवा असणारा असणारी बंद झाली त्यामुळे आता परत सगळे सुरळीत होण्यासाठी बराच कालावधी जाणार आहे. सप्टेंबर शिक्षक दिन शिक्षक दिना निमित्त भाषण होतात. विद्यार्थी आपल्या शिक्षकाबद्दल असणारी भावना व्यक्त करतात एक प्रकारे शाळेमध्ये मानसिक शारीरिक अशा दोन्ही प्रकारचा विकास होतो परंतु करणामुळे दोन वर्षे झालं शाळाबंद आहेत शिक्षक आणि विद्यार्थीयांच्यातील अंतर वाढले आहे हे पुरेसे परिणामकारक ठरू शकत आपण सुरक्षित झालो आहोत असे बऱ्याच जणांना वाटते परंतु थोड्या प्रमाणात तरी शारीरिक सुधारणा झाली असली तरी मानसिक सुधारणा नाही झालीये.

त्यातील आजचा कोरूनाग्रस्त शिक्षक दिन मला माझ्या स्मरणात राहिल शिक्षणाच्या बाबतीत झालेली ही अशी परिस्थिती सुधारण्यास बराच काळ जाणार आहे त्यामुळे शिक्षक विद्यार्थीना ते दुभंगण्याची शक्यता सांगता येईल शिक्षक आणि विद्यार्थी नातं मला समोरील गोष्टी द्वारे मांडण्यात फार आनंद होईल.

शाळेतल्या मुलांनी भरलेला वर्ग! एक मुलगा उठून सरांकडे जाऊन म्हणाला मला वडिलांनी 'आणलेलं किमती घड्याळ चोरी लागेलं आता पर्यंत

होतं ते, सर म्हणाले त्यानंतर कोणी बाहेर गेले नाही आणि आता आलं नाही. वर्गाचे दरवाजे लावण्यात आली, मुलांना डोळ्यावर पट्टी बांधायला सांगितले आणि तपासताना एका मुलाच्या खिशात घड्याळ सापडलं होतं, त्याला देण्यात आलं. कुणी घेतलं होतं हे कोणालाच कळत नव्हतं. काही वर्षांनी एका उद्योगपतीला प्रमुख पाहुणे म्हणून बोलावण्यात आलं होतं त्यांनी या सरांचे नाव उघड केलं असतं तर मी आत्म हत्या करायचं ठरवलं होतं आज मी जिवंत आहे उभा आहे ते तुम्ही नाव न कळू दिल्यामुळे! सर म्हणजे 'तो मुलगा तू होतास होय?'

म्हणजे काय सर?'

'अरे माझा कुठलाच विद्यार्थी माझ्या नजरेत उतरवूनये म्हणून मी पण डोळ्याला पट्टी बांधली होती'

'व्यक्तिमत्व घडवताना आत्म सन्मान जोपासणं फार महत्त्वाचं असतं'

वर असं शिक्षक विद्यार्थी जडण-घडण विश्वास प्रेम आपुलकी आपण या दोन वर्षांत खूप काही गमावलं आहे जे ज्ञान विद्यार्थ्यांच्या प्रगल्भ मनावर परिणाम करत होते ते या काळात दिसून येत नाही, तरी आपण देवा चरणी प्रार्थना करू की लवकरच शाळा महाविद्यालय सुरू व्हावी आणि कोरोनाच्या तावडीतील शाळा सुटून विद्यार्थी आणि शिक्षकांच्या ताब्यात यावी...

कोरोना नंतरचे जग कृष्णा जाधव (बी.ए. द्वितीय)

चीन मधून सुरुवात झालेला आणि नंतर संपूर्ण जग भर पसरलेला कोरोना व्हायरस म्हणजेच कोविड-१९ हा एक संसर्ग जन्य आजार आहे. या कोरोना विषाणूचा संसर्ग सर्व प्रथम डिसेंबर २०१९ मध्ये चीन मधल्या वुहान या शहरात आढळून आला होता. या आजाराचा संसर्ग एका संक्रमित व्यक्ती कडून दुसऱ्या व्यक्तीकडे लवकर होत असतो.

जागतिक आरोग्य संघटना म्हणजे चेंब्या संघटनेने कोरोना व्हायरस मुळे होणाऱ्या या रोगाच्या प्रादुर्भावाला जागतिक महामारी म्हणून घोषित केले आहे. या रोगाचा संसर्ग झाल्या नंतर काही दिवसांनी याची लक्षणे दिसू लागतात. कोरोना व्हायरसचा संसर्ग झाल्या नंतर व्यक्तीला सर्दी, ताप येणे, श्वास घेण्यास अडथळा येणे तसेच घशात खवखव होणे अशी लक्षणे जाणवू लागतात.

कोरोनाची जी दुसरी लाट आली आहे त्यातील संसर्गाची लक्षणे ही आधीच्या कोरोना लक्षणां पेक्षा अधिक वेगळी आहेत. जसेकी पोटात दुखणे, थकवा जाणवणे, अतिसार, सतत डोके दुखणे तसेच उलट्या किंवा मळमळ होणे अशी काही लक्षणे कोरोनाच्या नवीन स्ट्रेन मध्ये आढळून येतात.

कोरोना व्हायरस हा वेगवेगळ्या लोकांवर त्यांच्यातील रोग प्रतिकार शक्ती प्रमाणे वेग वेगळे परिणाम दाखवत असतो. गंभीर स्वरूपाच्या कोरोना संसर्गामुळे किडनी निकामी होण्याचा धोका संभवतो. या मुळे जीव सुद्धा जाऊ शकतो. आधी पासून आजारी असणारे लोक तसेच मधुमेहाने ग्रस्त असणाऱ्या आणि कमकुवत रोग प्रतिकारक शक्ती असणाऱ्या लोकांना या कोरोनाचा अधिक धोका असतो.

कोरोना व्हायरस संक्रमणा पासून वाचण्यासाठी आपणाला अनेक प्रकारे काळजी घेता येते. त्या मध्ये आपण सार्वजनिक किंवा गर्दीच्या ठिकाणी जाणे टाळणे म्हणजेच सोशल डिस्टेंसिंग पाळणे, बाहेर जाताना नाका तोंडावर मास्क लावणे, हात वेळोवेळी साबणाने स्वच्छ धुणे, बाहेर असताना सॅनिटायझरचा वापर करणे, आजारी व्यक्तीं पासून अंतर राखून ठेवणे, आपल्या स्वास्थ्यावर लक्ष देणे, रोग प्रतिकारक शक्ती वाढवणे, कोरोना लस घेणे इत्यादी उपायांचा समावेश होतो.

कोरोना महामारीमुळे सतत चे सगळं जग एक प्रकारे थांबल्या सारखे वाटत आहे. सगळे देश आपापल्या परीने कोरोनाशी दोन हात करण्याचा प्रयत्न करत आहेत. सरकार कोरोनाला आळा घालण्यासाठी लॉकडाऊन लावणे, विविध प्रकारचे निर्बंध लावणे, लसीकरण मोहीम सुरू करणे, कोरोना चाचणी केंद्र उभारणे अशा अनेक उपाय योजना करत आहे.

डॉक्टर, नर्सस, पोलिस अधिकारी तसेच इतर अत्यावश्यक सेवेतील मंडळी आपला जीव धोक्यात घालून कोरोनाला नियंत्रित करण्यासाठी झटत आहेत त्यामुळे आपण देखील या परिस्थितीला नडगम गताहवीती काळजी घेऊन आपला आत्म विश्वास वाढवला पाहिजे जेणे करून आपणाला या परिस्थितीशी सामना करण्यासाठी स्फूर्ती मिळेल.

कोरोनाही आपली एक प्रकारची परीक्षा आहे ज्या मध्ये आपणाला कोणत्या ही परिस्थितीत यश हे मिळवायचं आहे. त्यासाठी आपणाला घरात राहून कोरोना ला आपल्या व आपल्या परिवारापासून दूर ठेवायचे आहे. सततच्या होणाऱ्या लॉकडाऊन मुळे

गरीब जनतेचे हाल होतात त्यांना मदतीचा हात देऊन मानवता जपायची आहे. आपल्याला कोरोनाला हरवायचे आहे!

कोरोना व्हायरसचा संसर्गटाळण्या साठी सरकारने लागू केलेल्या नियमांचे काटेकोर पणे पालन करणे वस्वतः देखील स्वच्छ ताराखणे फार महत्वाचे आहे.

आनंदात असताना नकोसे असणारे आणि दुःखात असताना हवे सेवाटणारे असे एक वाक्य म्हणजे हे ही दिवस जातील. पण आता हे वाक्य लॉकडाऊन संपल्या नंतर म्हणजेच कोरोना नंतरच्या जगात देखील कितपत लागू होईल हा यक्ष प्रश्न फक्त भारतात राहणाऱ्या लोकांनाच नाही तर संपूर्ण जगातील लोकांच्या मनात भिती निर्माण करत आहे. कारण खरी कसरत तर कोरोना नंतरच्या जगात प्रवेश केल्यानंतर असणार आहे.

लॉकडाऊन संपल्यानंतर सर्व मानव जातीच्या जीवनात आमूलाग्र असे बदल घडून येतील. जे सर्वांच्याच पचनी पडतीलच असे नाही. या दिवसांना जे मनाने खंबीर असतील तेच आपले जीवन उशिराने का होईना. पण सुरळीत करण्यात यशस्वी होऊ शकतील. डार्विनचा 'Survival of the fittest' हा सिद्धांत येणाऱ्या काळाततं तो तंतलागू होण्याची दाट शक्यता निर्माण होऊ शकते. अनेक खासगी कंपन्यातील कर्मचाऱ्यांना आपली नोकरी गमावण्याची भिती निर्माण होईल. बे रोजगारीचा विस्फोट होऊन भयावह स्थिती निर्माण होऊन अर्थव्यवस्था कोल मडून जाऊ शकते. सर्वच सामाजिक आर्थिक राजनैतिक व खाजगी क्षेत्रातील अनेक संस्था व त्यांच्याशी संबंधित व्यक्तींच्या जीवनात न भूतोन भविष्यती अशी परिस्थिती निर्माण होईल.

सर्वात प्रथम खाजगी क्षेत्र प्रभावित होईल. कारण एवढे दिवस काम बंद असल्याने प्रत्येक कंपन्यात हवे तेवढे अपेक्षित उत्पादन न झाल्याने त्यांना आपले सर्व शेअर्स विकावे लागून बऱ्याच कंपन्या डबघाईला येतील. परिणामी त्यात कामाला असणाऱ्या अनेक लोकांच्या

जीवनावर त्याचे दीर्घ कालीन परिणाम होतील. यातील बहुतेकांना एक तर कामावरून काढले जाईल नाहीतर त्यांच्या पगारात तरी कपात होईल व तुट पुंज्या पगारात त्यांना काम करावे लागेल. यातून त्यांचे घराचे हप्ते काढलेले कर्ज मुलांचे शिक्षण या सर्वच गोष्टी ज्या कोरोनाच्या आधी सुरळीत चालू होत्या त्या सर्वांवरच मर्यादा येईल. या सर्वांचे पर्या व सान म्हणून बऱ्याच लोकांची मानसिक स्थिती बिघडेल. व त्यातून बऱ्याच जणांची कुंच बना होऊन त्यांच्या कडून आत्म हत्ये सारखे मोठे पाऊल उचलले जाण्याची शक्यता नाकारता येत नाही.

सर्वात मोठी समस्या तर रोज कमवून खाणाऱ्या लोकांची निर्माण होईल. कारण हा सर्वात जास्त गरीब लोक संख्या असणारा व अधिक आर्थिक विषमता असणारा देश आहे. लॉकडावून काळात अशा हतावरचे पोट असणाऱ्या लोकांना शासनाने तसेच अनेक सामाजिक संस्थांनी व मानवतेच्या दृष्टीने मदत करणाऱ्या अनेक लोकांनी दोन वेळच्या जेवणाची सोय करण्याचा प्रयत्न केला. परंतु कोरोना नंतरच्या काळात या सर्वांना परत पहिल्या सारखीच कामे मिळण्याची संभावना फारच कमी आहे. याचा त्यांच्या जीवनावर फार दूरगामी परिणाम होईल. कदा चित शासन त्यांच्या अन्नाचा प्रश्न सोडवेल ही परंतु स्वाभिमान बाळगणाऱ्या काहींना हे दुसऱ्यावर अवलंबून असणे कितपत पचनी पडेल ? या चे तसेच यातील काही जण गुन्हेगारी कडे वळून अक्षम्य असे अपराध त्यांच्या हातून घडून अराज कता निर्माण होईल का ? याचे उत्तर येणारा काळच देऊ शकेल.

कोरोना काळ येण्या अगोदरचा विदेश वारीहॉटेलिंग पर्यटन विविध सणसमारंभ उत्सव साजरे करणे हा मोठे पणाचा दिखावा कोरोना नंतरच्या काळा मोठ्या प्रमाणात कमी होईल 'Foreign return' ही मोठेपणाचा मिजास मिरवणारी संकल्पना कालबाह्य होईल आणि भावी बंधुंच्या मुलगा मोठ्या शहरातील (मुंबई पुणे सारख्या) हवा

परदेशातील मोठ्या कंपनीत काम करणारा असावा अशा अपेक्षा कमी होईन ग्रामीण भागातील शेती तसेच इतर छोटे मोठे उद्योगधंदे करणाऱ्या भावी वरांची मागणी वाढेल व 'गावाकडे चला' या गांधीजींच्या दुर्लक्षित संदेशाकडे अचानक सगळ्यांचे लक्ष जाईल. शेवटी जीव महत्वाचा याचा प्रत्यय प्रत्येक घटकांतील लोकांना होईल.

कोणच्या ही ध्यानीमनी नसतांना आलेल्या या महामारीमुळे राजनैतिक वर्तुळ असणाऱ्याव स्वतःला जनतेच सेवक म्हणून मिरवणाऱ्या अनेक बड्याने त्यांच्या जीवनावर व त्यांच्या कार्य कुशलता व नेतृत्वावर प्रश्न चिन्ह निर्माण करणाऱ्या अनेक घटना देखील या वेळी जनतेच्या लक्षात येतील. कारण या सर्वांचेच जीवन ढवळून निघालेल्या प्रसंगा वेळी स्वतःला जनतेचे पईक व शासनाचे प्रतिनिधी म्हणून घेणाऱ्या प्रत्येक नेत्यांच्या बोलण्याकडे व त्यांनी घेतलेल्या निर्णयांकडे सर्वांचेच बारीक लक्ष राहिल. यातून काहींची कार्यकुशलताने तृत्व गुण व नियोजन क्षमता लक्षात येइल तर काहीं मध्ये अनुभवाचा अभाव बेतालव वाय फळ बोलणे तसेच अनेक तुघलकी निर्णय घेणे हे सर्वांच्या लक्षात येईल. यातून त्यांच्या पुढच्या राज नैतिक कारकीर्दीत दूरगामीस कारात्मक तसेच नकारात्मक असे दोन्ही परिणाम पहायला मिळतील. तसेच जनतेला आपल्या मतदानाच्या हक्काची प्रकर्षाने जाणीव होईल. आणि या पुढील काळात कोणत्या पक्षाला प्राधान्य द्यावे व कोणाला निवडून द्यावे याची जाणलोकामध्ये निर्माण होऊन अधिक कार्य क्षमलोक प्रतिनिधी व पर्यायाने जनतेच्या समस्यांची जाण असणारे शासन या पुढील काळात सतेवर येतील व दीर्घकाळ टिकतील.

या कोरोना नंतरच्या जगात आपल्या सर्वांनाच भुरळ पाडणाऱ्या व आपल्या सामाजिक जीवनावर प्रभाव असणाऱ्या चंदेरी दुनियेतील अनेक बॉलीवूड तसेच हॉलिवूडमधील अनेक कलाकारांच्या तसेच क्रिकेटपटूंच्या

आणि इतर अनेक लोकप्रिय खेळांच्या जीवनात फारसा नाही. पण थोडा फार फरक नक्कीच पडेल. पैशाची कमतरता त्यांना फारशी भासणार नाही परंतु पहिल्या सारखी लोक प्रियता व पाहिल्या सारखंच हत्यांच्या गराड्यात राहून प्रसिद्धीची सवय झालेल्या या तारेतारकांना व खेळाडूंना हे सारे परत लवकर मिळेलच असे नाही. त्यातून काहींना आपल्या जीवन शैलीत बदल करणे क्रम प्राप्त ठरले. पहिल्या सारखेच त्यांना मैदानात खचाखच भरलेले व हाऊस फुलचा बोर्डला असलेले सिनेमा गृह भेटतीलच असे नाही. कारण लोकांच्या मनातील भीती किमान १-२ वर्ष तरी जाणार नाही. तसेच प्रत्येक जण आपापले जीवन अगोदर परत पाहिल्या सारखे पूर्ववत करण्याच्या प्रयत्नात राहिल आणि सर्व स्थिरस्थावर होई पर्यंत या सर्वगोष्टींच्या मागेन लागणेच चांगले याची सर्वांना प्रकर्षाने जाणीव होऊन ते या सर्व गोष्टींपासून काहीकाळ काहोईना अलीप्त राहतील.

त्यातल्या त्यात ज्या सिनेमातारकांनी व खेळाडूंनी तसेच विविध बिझनेस क्षेत्रातील व्यक्तींनी लॉकडाऊन काळात शासनाला मदत केली त्यांची लोकप्रियता वाढेल. त्यांची ही मदत लोकांना कायम लक्षात राहिल. परंतु सिनेमा व खेळ फक्त याच क्षेत्रावर अवलंबून असणाऱ्या बऱ्याच जणांवर याचे दूरगामी परिणाम होतील. त्यातल्या त्यात ज्यांनीया क्षेत्रात नव्यानेच पाऊल ठेवलंय आणि त्याद्वारे आपली स्वप्न पूर्ण करण्यासाठी खूप मेहनत घेतलीय त्यांचे जीवन थोडे फार काहोईना पण निश्चितच प्रभावीत होईल. त्यातून अनेक जणांना मानसोपचार तज्ञांची मदत आवश्यकता भासली तर त्यात काही अतिशोक्ती होइल असे वाटत नाही.

या पूर्णतः नवीन असणाऱ्या कोरोना नंतरच्या जगात प्रवेश करणाऱ्या व आपल्याला सर्वात सुरक्षित समजणाऱ्या आणि निवांत जीवन जगणाऱ्या अनेक सरकारी कर्मचाऱ्यांच्या जीवनात देखील आता पर्यंत

कधीही न उद्धवलेल्या समस्या निर्माण होतील. शासन आपली विस्कटलेली आर्थिक व्यवस्था सुधरण्याच्या दृष्टीने व लॉकडाऊन काळात बुडालेल्या अब्जो रुपयांचा महसूल परत रिकव्हर करण्याच्या दृष्टीने सर्व शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या पगारात किमान १-२ वर्ष वाढ करणे तर सोडाच पण आहे त्या पगारात किमान १०-२० कपात करण्याचा निर्णय घेऊ शकते. त्यामुळे अगोदरच घराचे हप्ते व वेगवेगळ्या सोसायट्यांची कर्जे असणाऱ्या सरकारी कर्मचाऱ्यांना पुढील काही काळ कमी पगार घ्यावा लागेल व ही राष्ट्रीय आपत्ती असल्याने काहीच करता येणार नाही. तसेच आपल्या राहणीमानात नाईलाजास्तव बदल करून काटकसरीचे धोरण अवलंबावे लागेल. तसेच कामाचा व्याप देखील वाढून मानसिक खच्चीकरण होण्याची भीती निर्माण होऊ शकते. अशा या कोरोनानंतरच्या काळात केवळ भारताच्याच नव्हेतर संपूर्ण जगाच्या अर्थव्यवस्थेवर खूपच दूरगामी प्रतिकूल परिणाम होतील. शासनाचा बराचसा महसूल बुडालेला असेल. त्या मुळे शासन चालवणे व उपलब्ध शासकीय गंगाजळीचा सारासार विचार करूनच पुढील आर्थिक धोरण ठरवावे लागेल. यात बऱ्याच आर्थिक प्रकल्पांना स्थगिती मिळून काही महत्वाकांक्षी मोहिमांवर नाईला जास्तव प्रतिबंध घालावे लागतील. यात इतर जगाच्या तुलनेत भारताची अर्थव्यवस्था जर योजनाबद्ध रीतीने कामकाज केले गेले तर थोड्या फार प्रमाणात वेळीच घेतलेल्या निर्णयांमुळे चांगली राहण्याची शक्यता आहे.

अशा बिकट प्रसंगी शासन कर्ते व त्यांना साथ देणारा प्रशासकीय वर्गया दोन्हीची कसोटी लागू शकते व त्यातूनच पुढे भारताचा आर्थिक विकास कसा असेल हे लक्षात येईल.

या कोरोनानंतरच्या काळात अनेक अशा नकारात्मक गोष्टी बरोबरच काही सकारात्मक गोष्टी देखील प्रकर्षाने लोकांच्या लक्षात येतील. लॉकडाऊन काळात घरीच राहील्याने कमी खर्चात व उपलब्ध साधन सामग्रीचा नियोजनबध्द वापर करून सुद्धा चांगले जीवन जगता येते याची जाणीव लोकांना होईल. लोकांना बचतीची सवय लागेल. पैसाच सर्वकाही आहे असे नसून संकट समयी आपली जवळची माणसेच आपल्या कामी येतात म्हणून या पुढे पैशा पेक्षा माणसे कमावणे हे अधिक चांगले आहे याचा प्रत्यय बऱ्याच जणांना येईल. मंदिर मस्जिद किंवा पुतळे बांधण्या पेक्षा विविध सोयींनी युक्त असे हॉस्पिटल व दवाखाने उभारावे अशा नव्या मानसिकतेचा एक नवा मोठ्या प्रमाणात उदयास येईल. एकजुटीने एक दिलाने सर्वांनी मिळून नियमपाळून कामकेल्यास कोणत्याही संकटावर मात करता येते याची जाणीव लोकांना होईल.

सर्वात शेवटी वेळीच निर्णय घेतल्याने व खंबीर नेतृत्वाची तसेच भारताच्या एकजुटीने काम करण्याच्या पद्धतीची सर्व जगात वाहवा होईल तसेच भारताने वसुधैव कुटुंब कम या उक्तिला साजे सेव सर्व मानवते साठी केलेल्या कामाचे (हाय ड्रॉक्सिकलोरोक्वीन गोळ्या अनेक देशांना पुरविल्याचे) अमेरिकेबरोबरच इतर अनेक देश कौतुक करतील व दुसरीकडे चीन सारख्या देशा वर टीकेची झोड उठेल आणि या पुढे देशाशी कोणते ही व्यवहार करण्याच्या आधी कोणताही देश दहा वेळा विचार करेल. तसेच भारत हा महामारीला हरवणार विश्र्वविजेता देश म्हणून नावारूपाला येईल. आणि आपण भारतासारख्या देशाचे एक नागरिक आहोत याचा आपण सर्वांना खूप अभिमान असेल.

जय हिंद जय भारत....

धन्यवाद....

मानवत येथील कृषी केंद्र व्यापारी व कोरोना

सरस्वती भिसे (बी.ए. तृतीय)

जगातील प्रमुख भक्कम अर्थव्यवस्थेमध्ये भारतीय अर्थव्यवस्था देखील गणली जाते. परंतु या कोरोना काळात भारतीय अर्थ व्यवस्थे वर देखील गंभीर परिणाम झालेला आपणास दिसून येतो. कोरोना विषाणूचा वेगाने फैलाव झाल्याने अवघ्या जगावर त्याचे परिणाम झालेले दिसतात. WHO ने जागतिक महामारी म्हणून घोषित केली आणि ही महामारी थांबवण्यासाठी अनेक देशांनी खूप प्रयत्न केले. त्यात Lockdown करून सर्व देश एक प्रकारे बंदच केला गेला. त्यात जनजीवनावर याचे खूपच परिणाम झाले. देशात, राज्यात लागू झालेल्या नियमा नुसार अत्यावश्यक कामांशिवाय सर्व काही व्यवसाय / व्यापार / शाळा बंद ठेवल्या गेले. वेग वेगळ्या छोट्या मोठ्या व्यापारावर देखील प्रतिबंध लादले गेले. दुकाने बंद ठेवण्यात आले. देशाच्या अर्थव्यवस्थेत व्यापार व्यवसायाचा खूप मोठा हात भार आहे. परंतु या कोरोना महामारीमुळे याव्यापार व्यवसायाला मोठी उतरती कळा लागलेली दिसून आली.

आज मी सरस्वती भिसे एका कृषी औषधी केंद्राच्या व्यापाऱ्याशी बोलून त्यांचे मत जाणून घेत आहे की, तुम्हाला या कोरोना महामारीच्या काळात तुमचा व्यापार म्हणजे कृषी केंद्राचा लवताना तुम्हाला कोणत्या कोणत्या परिस्थितीला सामोरे जावे लागले. त्यांचे नाव नारायण लक्ष्मण हारकळ यांचे मानवत येथे वैष्णवी कृषि सेवा केंद्र आहे. त्यांनी हा व्यापार २०१० साली सुरू केला. त्यांचे या व्यापारातुन वार्षिक उत्पन्न जवळ जवळ ७-८ लाखा जवळ असते. परंतु त्यांना या कोरोना महामारीच्या काळात ७०.१ उत्पन्न देखील त्यांच्या हाती आले नाही.

त्यांच्या दुकानात ते बी-बियाणे, वेग वेगळ्या कंपनीची खते, औषधे, सरकी, बियाणे, ठिबक सिंचन अशा शेतीशी निगडित वस्तू, बियाणे ठेवतात. परंतु त्यांचे म्हणणे असे आले की आम्ही जी बियाणे, खते नगदी पैशाने व्यवहार करत होतो, त्यावेळी आम्हाला

काही शेतकऱ्यांना तो उधारीवर माल द्यावा लागला. या मध्ये उधारी मालाची विक्रीचे प्रमण जास्त वाढले. त्यात तर शेतकरी नविन बियाणे खरेदी करण्याऐवजी घरची बियाणे पेरणीस वापरत असत, त्यामुळे आमची विक्री कमी झाली. आणि आमच्या उत्पन्नात घट झाली. कारण शेतकरी त्याकाळात महागडी औषधे-बियाणे, खरेदी करत नव्हता.

या काळात जर एखाद्या शेतकऱ्याने एका नविन औषधाची मागणी केल्यास आणि, त्या वेळेस आमच्या कडे ते उपलब्ध नसल्यास आम्हाला कंपनी कडे त्याची मागणी करावी लागत होती तर त्या काळात आम्हाला जास्त किंमत त्या मालासाठी मोजावी लागत होती असे असे नारायण हारकळ यांचे म्हणणे आले. त्यांना या कोरोना महामारीच्या काळात बँकेच्या व्यवहार करण्यात देखील खूप जास्त अडथळे आले.

त्यात नारायण हारकळ म्हणतात की, बँकानी या दरम्यानच्या काळात रोख व्यवहार करण्यास टाळले. कॅशलेस व्यवहार चालू केले. परंतु शेतकऱ्यांकडे कॅशलेस व्यवहार करण्यास सुविधा उपलब्ध नव्हत्या. त्या मुळे मोठे शेतकरी बि-बियाणे खरेदी व्यवहार करण्यास टाळत असे.

हे व्यापारी असे सांगत होते की, एकदा त्यांना २०२० मध्ये लॉकडाऊन ि घोषणा झाल्यावर त्यांना एका शेतकऱ्या कडून ठिबक सिंचन खरेदीची मागणी आली. परंतु त्या शेतकऱ्याला ज्या कंपनीचे ठिबक पाहिजे होते ते ठिबक त्यावेळेत त्यांच्या कडे उपलब्ध नव्हते तर त्यांनी त्यांच्या कंपनीकडे त्यांची मागणी केली, तेंव्हा ते ठिबक १ महिन्यात उपलब्ध व्हायला होते त्यासाठी त्याला ४ - ५ महिने कालावधी लागला. यात जे काम लवकर पूर्ण व्हायचे ते वेळेवर पूर्ण होत नसे.

अशा प्रकारे खूप मोठ्या अडचणींना त्यांना सामोरे जावे लागत होते.

आलिया भोगासी

सोमनाथ चिंचकर (बी.ए. द्वितीय)

सगळं काही सुरळीत चाललं असताना कधी कधी आपल्या आयुष्यात असं काही संघडतंकी त्यामुळे आपल्या पूर्ण आयुष्याला कलाटणी मिळते आणि आपलं सारं आयुष्यचं बदलून जातं. पण हे सगळंय साऱ्या जगाच्या बाबतीत घडलं तर... ?

काही वर्षांपूर्वी हा प्रश्न जर कुणी विचारला असता तर कदाचित जग त्या व्यक्तीला नक्कीच हसलं असतं. कारण आजवर जागतिक पटलावर दोन विश्व युद्धे झाली, प्लेग सारख्या महा भयंकर रोगाने जग भरतील लाखो लोकांचे बळी घेतले, इतकेच नाहीतर अणु बॉम्ब सारख्या विनाशकारी शस्त्राचा आघात ही ह्या जगाने पहिला आणि बऱ्याच लवकर हे जगत्यातून सावरले सुध्दा. तर मग या जगात अचानक पणे असे काय बरं होऊ शकते की ज्यामुळे सारं जग अडचणीत येईल ? असं म्हणत आपण हा प्रश्न नक्कीच टाळला असता. पण, १७ नोव्हेंबर २०१९ रोजी चीनच्या 'वूहान' शहरात कोरोनाचा पहिला रुग्ण सापडला आणि पुढच्या काही दिवसांतच चीनमधून ह्या रोगाने साऱ्या जगात झपाट्याने आपले पाय पसरायला सुरुवात केली.

डोळ्यांना न दिसणारा पण कदाचित अख्ख जग गिळं कृत करण्यासाठी निघालेला हा छोटासा विषाणू पूर्ण जगात धुमाकूळ घालू लागला. लहान-मोठे, गरीब-श्रीमंत, किंवा कुठल्याही जाती-धर्माचा भेद न करता या छोट्याश्या विषाणूने प्रत्येकाला प्रभावित केले. आर्थिक क्षेत्रापासून ते शैक्षणिक क्षेत्रापर्यंत आणि कृषीक्षेत्रापासून ते औद्योगिक क्षेत्रापर्यंत समाजातील प्रत्येक क्षेत्रात 'न भूतोन भविष्यती' अशी कधीही न भरून निघणारी

हानी झाली. संसर्गातून वेगाने पसरत जाणाऱ्या या कोरोनाला आळा घालण्यासाठी प्रतिबंधात्मक उपाय म्हणून प्रत्येक देशांनी 'ताळेबंदी' चे फर्मान जारी केले. त्यामुळे जगाची आणि पर्यायाने प्रत्येक देशाची अर्थव्यवस्था मोडकळीस यायला लागली. त्यावर उपाय म्हणून 'Work from home' चा तोडगा काढला गेला. पण, त्या नंतर ही हातावर पोट असणाऱ्यांचा प्रश्न तसाच राहिला. म्हणून शासना ने 'गरीब कल्याण' योजने सारख्या वेगवेगळ्या योजनांच्या माध्यमातून त्यांनाथोड्या प्रमाणात का होईना पण आर्थिक सहाय्य पुरविले.

शैक्षणिक क्षेत्राच्या संदर्भात सांगायचं झालं तर, 'युनेस्को' च्या एका अहवाला नुसार शैक्षणिक क्षेत्राच्या संदर्भात एकट्या भारतात या कोरोना मुळे आणि लॉकडाऊन मुळे सुमारे १५ लाख शाळा बंद कराव्या लागल्या. ज्यामुळे सुमारे २६ कोटी विद्यार्थी आणि ८९ लाख शिक्षकांना घरी बसावं लागलं. उच्च शिक्षण देणाऱ्या जवळ पास ५० हजार शिक्षण संस्थांना टाळे टोकावे लागले. पण अचानक उदभवलेल्या ह्या समस्येवर पर्यायी व्यवस्था म्हणून ऑनलाईन शिक्षण द्यायला सुरुवात झाली आणि मोबाईल फोनवर होईना पण शाळा पुन्हा भरायला का लागल्या. दरम्यानच्या काळात 'तळीरामांना' चेष्टेने जरी अर्थव्यवस्थेचा कणा म्हणून बोलावलं गेलं असलं तरीही भारतीय अर्थव्यवस्थेचा खरा कणा असलेल्या कृषी क्षेत्रालादेखील ह्या कोरोनाचा फटका बसलेला दिसून आला. बी-बियाणे, कीटक नाशके, खतेयांच्या किमती वाढल्या

आणि परिणामी आधीच कर्जात असलेला शेतकरी कर्ज बाजारी झाला आणि त्याचा परिणाम म्हणून बाजारात धान्याची आवक घटली, भाजी-पाल्याचे भाव भरमसाठ वाढले. आणि गोर-गरिबांवर नुसतं पाणी पिऊन झोपायची वेळ आली. पोट भरण्यासाठी वेगवेगळ्या राज्यांत पसरलेल्या परप्रांतीयांवर हाताला काम नसल्याने परत आपल्या घराकडे स्थलांतर करण्याची पाळी आली. वाहतुकीच्या सोयी उपलब्ध नसल्याने शेकडो किलोमीटरचा प्रवास त्यांना पायीच करावा लागला. अशा पद्धतीने स्थलांतर करणाऱ्यांसाठी आणि गोरगरिबांसाठी शासनाने आणि बऱ्याच सेवाभावी सामाजिक संस्थांनी 'अन्नछत्र' सुरू केले. त्याच बरोबर अनेक नामांकित व्यक्तींनी पुढे येऊन समाजोपयोगी काम केले.

अथक परिश्रमानंतर कोरोनावर प्रतिबंध लावण्यासाठी वेगवेगळ्या लसी निर्माण करण्यात आल्या, पण त्यानंतर या लसीसंदर्भात अनेकांच्या मनात अनेक संभ्रम निर्माण झाले अनेक अफवा पसरवल्या गेल्या आणि म्हणून लोक त्याकडे पाठ फिरवायला लागले. तेव्हा कोणी कवितांच्या माध्यमातून, कोणी चित्रकलेच्या माध्यमातून, चित्रफीतींच्या माध्यमातून कोरोनाच्या विरोधात आणि प्रतिबंधात्मक लस घेण्याच्या समर्थनार्थ जन जागृती करण्यात आपापल्यापरीने खारीचा वाटा म्हणून काम केले. आणि आज जवळपास १८-२० महिन्यांनंतर मोठ्या प्रमाणात लसीकरण झाल्यानंतर कोरोनाचा प्रभाव ओसरल्याचे चित्र दिसून येते आहे. हे सगळं शक्य होत आहे ते आपल्या प्रत्येकाच्या आत निर्माण झालेल्या इच्छा शक्तीमुळे.

डार्विनचा 'survival of the fittest' हा सिद्धांत प्रत्येकाने अंगिकारायला सुरुवात केली आणि आज जो

तो आपल्या आणि आपल्या कुटुंबाच्या आरोग्याची काळजी घेत आहे.

कोरोनासारखी अनेक संकटं येतील संकटं जातील पण त्या संकटांना न जुमानता जो समोर जात राहिल तोच जिंकेल ही स्वतःची स्वतःशी असलेली ही लढाई, कवी अनंत राऊत फार सुंदर लिहितात की,

'रानात काळजाच्या जगणे असे जीरावे, हसरेच कोंब यावे, दुःखात ही बियांना आहे तहान जर का हे विश्व जिंकण्याची, दररोज संकटांना ताटात कुस्करावे...'

अनंत राऊत सरांच्या या ओळी संकटांशी दोन हात करून जीवन जगण्यासाठी नवी उमेद आणि बळ देतात. पण, या कोरोना सारख्या संकटाशी दोन हात करताना जरा सांभाळून हं! नाही तर, 'आले घोड्यावर आणि गेले गाढवावर' अशी गत होता कामा नये...

शेवटी या मानव निर्मित संकटा मुळे आपल्या वाट्याला आलेले हे भोग भोगताना संत तुकाराम महाराजांच्या अभंगाच्या दोन ओळी आठवतात,

'आलिया भोगासी असा वे सादर, देवावरी भार घालुनिया।'

पण, आज या अभंगात थोडासा बदल करायला हवा,

'आलिया भोगासी असावे सादर, स्वतःची काळजी घेऊनिया।'...

मुलाखत

गजानन होगे

मुलाखत घेणारा विद्यार्थी : गणेश शिंदे

मानवत मधील किरकोळ व्यापारी. मयुरी बुक सेंटरचे
मालक होगे गजानन यांची मुलाखत

- मी : नमस्कार सर
तुमचा व्यवसाय कसा सुरु आहे ?
- श्री गजानन सर : कोरोना या माहामारीमुळे आता सध्या संचारबंदी लागु आहे म्हणून दुकान बंद आहे.
- मी : तुम्ही तुमचा व्यवसाय कधी सुरु केला ?
- श्री गजानन सर : मी माझा व्यवसाय २०१४ साली सुरु केला.
- मी : कोरोनामुळे तुमचे आर्थिक नुकसान झाले का ?
- श्री गजानन सर : कोरोना या महामारीमुळे विद्यार्थ्यांच्या शाळा, कॉलेजेस, बंद असल्यामुळे पुस्तकांची विक्री होत नाही. त्यामुळे खुप मोठ्या आर्थिक संकटात व्यवसाय सापडला आहे.
- मी : कोरोनामुळे तुम्हाला वस्तुंची खरेदी करण्यात काही अडचणी आल्या का ?
- श्री गजानन सर : होय, आल्या. लॉकडाऊनमुळे संचारबंदी असल्यामुळे थोड्याफार अडचणी आल्या
- मी : अशा परिस्थितीत तुम्ही कोणता व्यवसाय सुरु केला का ?
- श्री गजानन सर : हो मी संचारबंदी असल्यामुळे शेतात काम केले.
- धन्यवाद...

मानवता

मानवत परिवेश के कृषी एवं व्यापार पर
कोरोना महामारी का हुआ परिणाम
विशेषांक
२०२०-२१

हिंदी विभाग

संपादक

आनुष्का ढवळे (बी. कॉम. द्वितीय)

प्रिया हरबडे (बी. ए. द्वितीय)

अनुक्रम

- मानवत तालुका, कोरोना वायरस, लॉकडाऊन और किसान आनुष्का ढवळे
- लॉकडाऊन से मुरझाए फूल; कारोबार हुआ चौपट शिवनंदा धबडकर
- मानवत परिसर में कृषी व्यवसाय पर कोरोना का हुआ परिणाम प्रिया हारबडे
- कोरोना का व्यवसाय पर होनेवाला परिणाम (कमलनयन ब्युटी पार्लर, मानवत) मनिषा हानचाटे
- फुलों के व्यवसायापर कोरोना का परिणाम ढोले अश्विनी नामदेव

मानवत तालुका, कोरोना वायरस, लॉकडाऊन और किसान

आनुष्का ढवळे

बी. कॉम. द्वितीय वर्ष

मानवत में कोरोना महामारी फैलने के बाद हुए लॉकडाऊन से हाशिए पर पड़े लोगों को सबसे ज्यादा नुकसान हुआ। सरकार ने किसानों को मंडिया के अलावा भी अपने उत्पादन को कहीं भी बेचने की छुट दी है। एक गाँव एक बाजार के तहत किसान अपनी उपज को जहाँ उसे उचित और लाभकारी मूल्य मिले वहाँ बेच सकता है। ई - नाम के जरिए डिजिटल विक्री भी कर सकते हैं। यही नहीं किसान और व्यापारी को उपज की खरीदी - विक्री के लिए अपने गाँव की मंडी से बाहर किसी तरह का कर (Tax) भी नहीं देना होगा. यह कृषि उत्पाद का अधिनियम में सुधार करते हुए किया गया है।

अभी तक मंडी की जो व्यवस्था है उसमें किसान मंडी में अपनी बुवाई को लेकर जाता है। जहाँ मंडी में उसके सामान की बोली लगती है। जिससे किसान को

अपनी उपज का सही दाम मिल सके। इसके बाद व्यापारी अनाज खरीदता है। कोरोना महामारी काल के चलते फल, सब्जियों, दुग्ध उत्पादक, पशुपालक, मुर्गीपालक, मछली पालक इन सभी का किसानों को बहुत नुकसान हुआ है। इसकी भरपाई की दिशा में कोई ठोस धनराशि बंटी जानी चाहिए। गन्ना किसानों का बकाया भुगतान भी तत्काल किया जाना चाहिए। अभी भी जरूरत है कि सरकार की किसानों की बुवाई की खरीदी के लिए तत्काल व्यवस्था करनी चाहिए। लोग किसानों की बुवाई उठवाते हैं और फिर पैसा किसानों के खाते में आ जाते हैं। इस तरह सभी किसानों की थोड़ी बहुत कमाई हो गई। नहीं तो इस कोरोना महामारी की तो किसानोंकी खेती पर कुछ ज्यादा परिणाम हो गया। उन्होंने जो भी फसल बुवाई सभी अनाज का नुकसान हो गया।

जब सभी किसानों को पता चला की सरकार ने सभी देशवासियों को मुफ्त राशन बांटा । कोरोना से पहले कुछ लोग फसल कंटाई के लिए १०-२० के झुंड में जाते थे। ताकि काम पुरा हो जाए। लेकिन कोरोना के डर से मुश्किल २-३ लोक की बाहर निकले । इसके कारण मानवत तालुका के छोटे - छोटे गाँव में खेती करने वाली किसानों के बहुत परेशानी आई। जो काम मिल बांट के कर लेते थे। वो २ या ३ लोग अकेले कैसे कर रहे थे। इसी कारण कोरोना महामारी के वजह से किसानों की कोई कमाई नहीं हो पाई। किसानों की परिवार बहुत मुश्किल से दिन कांट रहे है।

इस तरह से सभी किसान सरकार द्वारा बाँटे जा रहे मुफ्त राशन पर निर्भर है। इस तरह बहुत कुछ मुफ्त में बांट रहे है। जैसे की गेहूँ, चावल, दाल। सभी किसानो की पुरी तरह से खाने की समस्या हो गई है। यह किसान एक दिन छोडकर खाना खा रहे है। तकि अनाज ज्यादा समय के लिए बचा सकें । क्योंकि किसीको भी मालुम नहीं था की सरकार कब लाकडाऊन कितने दिन, या महिने के लिए रखेंगे।

कोरोना महामारी की वजह से किसानों को अपनी उपज बेचने में कई दिक्कतों का सामना करना पड रहा

है। इस वजह से मानवत के अलग - अलग गाँवके हिस्सों के किसान मंडी की मनमानी के खिलाफ प्रदर्शन कर रहे है।

“ ३० जून को सभी देशवासियोंको को संबोधित करते हुए सरकार ने मुफ्त अनाज वितरण को ५ माहिने यानि नवंबर तक जारी रखने की घोषणा की ।”

इस घोषणा के वजह से कई किसानों, लोगों की रोज की रोटी की परेशानी खत्म हो गई । मानवत मे भी ऐसे कई किसान, लोग है की उनको भी मुफ्त का राशन दिया गया । मानवत के कई गाँव में खेती करने वाले किसानों ने अपनी समस्या बताई, की कोरोना महामारी के चलते शुरु में बहुत परेशानी हुई। किसान अपनी जमीन पर कपास, मक्का, अनेक प्रकार के फल, फूल, सब्जियाँ उगाते है। उन्होने बताया कि कोई कोरोना के डर से बाहर नहीं जा रहै। या तो पुरी तरह से फसल का काम भी नहीं हो पा रहा था। किसी तरह से परिवार ने मिलकर कुछ किया, फिर मंडी तक सामान लेकर गए तो खरीदार कोई नहीं मिला। अब के हालात पर बात करते हुए, वह कहते है की है, कि धीरे - धीरे कुछ छुट मिली । तो मंडी गए, जिससे कुछ बिक्री हुई। फिर सभी किसानों कि मददसे किसी अनेक संस्थाओंने कि।

लॉकडाउन से मुरझाए फूल; कारोबार हुआ चौपट

शिवनंदा धबडकर

बी.ए. तृतीय वर्ष

लॉकडाउन से मुरझाए फूल, सफल और कारोबार सब चौपट हुआ ।

मानवत में कोरोना लॉकडाउन में फूलों की खेती और व्यवसाय से जुड़े लोगों की भी कमर तोड़ दी है। लॉकडाउन में सब्जी, फल और कृषि उपज को ले जाने की तो छुट है। लेकिन फूल जरूरी सेवा के तहत नहीं आते. ऐसे में इससे जुड़े सभी किसान काफी परेशान हैं।

लॉकडाउन में जरूरी सेवा के तहत नहीं आते फूल, मंडी में व्यवसायियों के पास फूल रखे - रखे सड़ रहे हैं।

कोरोना से जंग में लॉकडाउन का एक साइड इफेक्ट मानवत में फूलों की खेती और उसके व्यवसाय से जुड़े लोगों पर साफ दिख रहा है। लॉकडाउन के

चलते फूल खेतों से मंडियों तक नहीं पहुंच रहे। तो वही मंडी में व्यवसायियों के पास रखे - रखे फूल सड़ रहे हैं। क्योंकि लॉकडाउन में मंदिर बंद होने और शादियाँ ना होने के चलते फूलों की माँग ही नहीं हो रही है। लॉकडाउन ने मानवत में फूलों के साथ - साथ उसकी खेती और व्यवसाय से जुड़े लोगों पर लॉकडाउन का जबरदस्त असर पड़ा है। खेतों में किसानों ने फूलों की कटींग कर ली है। तो वही माँग ता होन से व्यवसायी भी निराश हुए हैं।

मानवत की फूल मंडी में फूल का व्यवसाय करने वाले किसान की माने तो २२ मार्च से जनता कर्फ्यू के बाद से मंडी बंद है। वही लॉकडाउन के चलते इस साल जहाँ एक तक सभी त्यौहार, उत्सव नहीं कर पाएँ । जैसे की नवरात्री, रामनवमी और हनुमान जयंती जैसे

त्यौहार में फूलों की माँग नहीं रही। तो वही लॉकडाउन में वो रद्द हो गए। ऐसे में फूल व्यवसायिकों किसानों के मुताबिक उन्होंने शादियों के सीजन, नवरात्रि, रामनवमी, दशहेरा, गणपती उत्सव, दिवाली इस तरह सभी त्यौहार को देखते हुए लोगों ने किसी ना किसी किंमत पर किसानों को फूलों की माँग कि थी। पर लॉकडाउन के वजह से सब रद्द हो गई। लेकिन किसानों ने अपने गोडाउन में रखे गर्मी में फूल खराब हो गए और उन्हें फेकना पडा।

सिर्फ व्यवसायियों की नहीं लॉकडाउनमें फूलों की खेती करनेवाले किसानों की भी कम्तर तोड दि है। कुछ किसानों ने कई तरह अपनी जमीन पर फूलों की खेती कि है। किसानों ने कुछ की सभी फूल पिछले साल भारी बारिश की वजह से बर्बाद हुए। तो उन्हें लगा कि इस साल मेन सीजन के वक्त लगे लॉकडाउन से किसानों के मुताबिक उनके खेतों के फूल मानवत के आलावा सभी शहरों में जाते थे। लेकिन लॉकडाउन की वजह से सब काम बंद हो गय। किसानों ने सरकार से फूलों की खेती करनेवाले को मुआवजे की माँग की है। इन दिनों लॉकडाउन के चलते हालात ये हे कि किसान खेतों से फूलों के पौधों को उखाड कर फेंकने को मजबूर है।

मानवत मे होने वाले अनेक तरह के फुलो की उज्जैन में अच्छी माँग है। बडे - बडे शहरों में मंदीरो के होने के कारण पुजा भगवान, के श्रृंगार और मालाओ

के लिए फूल मानवत से जाते है। लेकिन इन दिनों जब मंदिर ही बंद है, तो फुलों की माँग भी नहीं है। मानवत के किसान कई बिघा जमीन से फूलों के पौधों को उखाडकर फेंकने को मजबूर है।

फूलों की खेती से हुआ नुकसान से परिवार का भरण - पोषण

किसान अपनी जमीन में कई तरह के फूलों की खेती किया करते है। और इनकी फूलों की खेती के माध्यम से इनके परिवार का भरण पोषण भी होता है। किसान के सामने समस्या ये है कि फूल या तो मंदिर में चढाने के काम आते है। या फिर शादियाँ और अन्य मांगलिक कार्यक्रमों में। इसका उपयोग होता है। अब लॉकडाउन के कारण मंदिर, मस्जिद बंद है। तो वही शादी ब्याह पर भी बैन लगा हुआ है। तो फूल किसे बेचे ? यही वजह है कि फूलों की खेती की अपने हाथों से नष्ट करने में लगे है। ताकि अब यहाँ कुछ और उपज पैदा करदो। पैसे कमाए जाए।

सरकार ने लॉकडाउन २ की घोषणा करते हुए कहा या कि २० अप्रैल के बाद यदि कोरोना के मामले कम होते है तो कुछ क्षेत्रों में छुट दि जा सकती है। ऐसे में इस किसानों की उम्मीद है कि इनके फुलों की माँग भी शायद २० अप्रैल के बाद आदि शुरु की जाए और लॉकडाउन में बेपटरी हो चुकी इसकी जिंदगी एक बार फिर पटरी पर आ सके।

मानवत परिसर में कृषी व्यवसाय पर कोरोना का हुआ परिणाम

प्रिया हारबडे

बी.ए. द्वितीय वर्ष

कोरोना इस वैश्विक महामारी का असर विश्व के कई देशों के साथ भारत में भी देखने को मिल सकता है। कोरोना हमारे देश में दावाग्णि की तरह फैला हुआ है। इसके चपेट में राज्य प्रदेश, जिल्हा, तहसिल, गाँव सभी बुरी तरह प्रभावित हुए हैं। कई सारे लोग अपनी गाव गवां बैठे हे। यह महामारी लगातार फैलती ही जा रही है। रुकने का नाम ही नहीं लेही है। मानो इसने मनुष्य एवं मानवता के खिलाफ जंग छेड दी है। दुसरे जनजीवन बुरी तरह प्रभावित हुआ है। सरकार उनकी तरफ से प्रयास कर रही है। लेकिन सारे प्रयास व्यर्थ साबित हो रहे है। देश में दवाओं की, ऑक्सिजन की बडी मात्रा में किल्लत है। कोरोना के बढ़ते प्रमाण ने देश के लगभग सभी व्यवसाय और उद्योगों पर परिणाम पडा है। उनमें से देश की अर्थव्यवस्था जिस व्यवसाय पर टिकी हुई है ऐसे कृषी व्यवसाय भी बुरी तरह अदत हुआ है।

कृषी व्यवसाय यह हमारे जीवन में बडा महत्व रखता है, यह एक ऐसा व्यवसाय है जिसके उपर कई सारों व्यवसाय निर्भर है। कृषी व्यवसाय को कोरोना काल में कई त्रासदी झेलनी पडी। किसान के जीवन को बहुत प्रभावित किया है। वैसे ही हर साल कोई ना कोई प्राकृतिक आपदा आती रहती है। कोरोना काल एवं लॉकडाऊन ने तो कमर ही तोड दी है।

कृषी मानव के जीवन जीने का प्राथमीक साधन एवं उद्योग है। इसका हमारे जीवन में अत्यंत महत्व का स्थान रहा है। कोरोना से किए गए लॉकडाऊन से किसानोंको कई सारी यातनाएं झेलनी पडी। फसल घर में है लेकिन उसे बाजार में बेच नहीं सकते। सबजी दुकाने बंद है। यहाँ तक की यातायात के सारे साधन बंद हो गये, प्लेन, रेल, बस आदि सब एक जगह रुक गए। लोगों का घरो से बाहर निकलना बंद हो गया। फिर भी जीवन तो चलता ही रहता है।

किसान की स्थिती अत्यंत विपन्न एवं दयनीय हो

गयी है। वह जब अपने खेतमें कोई फसल बोता है तो उसका साल भर का नियोजन रहता है। फसल तैयार है लेकिन मजदूर मिल भी गए तो उसे देने के लिए उसके पास पैसे नहीं थे। वैसे भी लोग अधिक मजदूरी माँगते थे. यदी उसने सब्जीयाँ लगाई है तो उसे बेचे कहाँ ? लोग सामाजिक दुरीयाँ बना रहे है। उसे घर घर जाकर बेचना पड रहा है। यदी उसका माल नहीं बिका तो वही खराब होने की अधिक संभावना है।

कोरोना के चलते लॉकडाऊन के चलते खेती और किसान बुरी तरह फस गए है। यातायात के सारे मार्ग बंद है. माल वह कहाँ बेचेगा। खेती के लीए लगने वाला जरुरी सामान जैसे खाद, बीज, औषधियाँ उसे नहीं मिल रही । चारो तरफ लॉकडाऊन है तो दुसरी तरफ कोरोना बिमारी का खौफ है। घर में बैठे तो कैसे, और बाहर निकले तो भी कैसे । बडी दुविधा में फंसा है किसान । उसे चारों तरफ संकट ही संकट नजर आ रहा है। उसकी भी कुछ जरुरते होती है। जैसे कपडा आदि । खेती व्यवसाय के संदर्भ मे यह कहा जाता है कि कृषी यह घाटे की व्यवसाय है। इसका कारण अधिकांश भारतीय खेती बारीश पर निर्भर है। बिच – बिच प्राकृतिक आपदाएँ भी आती रहती है। और इन बिच कोरोना ने तो खेती और खेती पूरक अन्य व्यवसायों उद्योगो को बडी परेशानी झेलनी पड रही है।

इस बार बारीश एवं प्रकृतिने किसानों का बहुत साथ दिया उत्पाद बडी मात्रा में हुआ लेकिन कोरोना के एवं लॉकडाऊन के चलते किसानों के मनसूबों पर पानी फेर गया। भारतीय कृषी उद्योग बडी संकट में तो इसके लिए मानवत जैसा छोटासा तहसिल कैसे अपवाद हो सकता है ? राज्य और केंद्र सरकार को कोरोना काल जबतक है तबतक किसानों को सहारा देना होगा। प्रशासन एवं अधिकारी वर्ग ने भी किसानोंकी समस्या को ध्यान में रखना होगा ।

कोरोना का व्यवसाय पर होनेवाला परिणाम

(कमलनयन ब्युटी पार्लर, मानवत)

मनिषा हानचाटे

बी.ए. प्रथम वर्ष

आज हमारे भारत देश में (Covid-19) कोरोना महामारी पुरे देश में फैल गई है। इसका परिणाम एक साल के उपर लॉकडाऊन इस रुप में सभी शहरो, गाँव में देखने को मिल रहा है।

इस लॉकडाऊन का सब धंदो पर बडा ही खतरनाक ज्यादा परिणाम हो रहा है।

ब्युटी पार्लर इस व्यवसाय का बहोत ज्यादा मात्रा में परिणाम देखने को मिल रहे हैं। कई स्त्रियाँ घर पर दिन भर बैठे – बैठे बोर होती है। इसिलीए लोगोँ ने कुछ लोन लेकर ब्युटी पार्लर खुलवाएँ थे. ज्यादा से ज्यादा फायदा होने के वजह लोन पर शहर के कुछ खास जगह पर किराएँ पर ब्युटी पार्लर खुलवाएँ है। बहोत बडे – बडे पार्लर खुलवा गए थे. ब्युटी पार्लर में महँगे चिजे किराए पे ले रखी है। (उदा. कटिंग चेअर, हेड मशिन, आईना, पडदे) इस तरह का सामान लिया है तो उसका इस कोरोना कि वजह किराए बढ रहा है। ब्युटी पार्लर में महँगे सामान कोई भी तरह क्यू हो उसका किराए ज्यादा देने पड रहा है।

ब्युटी पार्लर में हर चीजों में परिणाम दिखाई देता है। ब्युटी पार्लर के दो भाग है।

अ) लेडीज ब्युटी पार्लर

ब) जेन्ट्स ब्युटी पार्लर

इस लॉकडाऊन के वजह से दोनो दुकानों पर बुरी तरह का परिणाम दिखाई दे रहा । पार्लर मे बहोत ज्यादा सामान लोनपर कंपनी ने देने से उसका जलदी पैसा देना पडता है। ब्युटी पार्लर में महँगे – महँगे प्रोडक्ट लेने पड़ते है। तो उसका कुछ दिनों, महिनोँ की तारीख होती है। तो उसका बहोत ज्यादा मात्रा में नुकसान

होते हुए दिखाई देता है।

लेडीज ब्युटी पार्लर में ज्यादा मात्रा में परिणाम के कारण दिखाई देते है।

उदा.

१) फेशियल

२) हेअर कट

३) थ्रेंडिंग

४) व्हॅकसिंग

५) मेकअप

इस तरह चेहरा बालों और हमारे हर भागों पर ब्युटी पार्लर खुबसुरत बनानेका ब्युटी पार्लर इस व्यवसाय वर्तमान और भविष्य इसे कोरोना की वजह से नुकसान दिखने को मिल रहा है।

लॉकडाउन की वजह से की महिनोँ में हर शहरोँ हर गाँव में ब्युटी पार्लर व्यवसाय को बहोत ठप्पा लगा है।

इसकी वजह से ब्युटी पार्लर चलानेवाली महिला अब घरोघर में जाकर कुछ सामान नुकसान न होतो उसका उपयोग छिपकर करना पडा रहा है। ब्युटी पार्लर व्यवसाय पर बहोत बडा ठप्पा लगने का कारण लॉकडाऊन में दिख रहा है। लॉकडाऊन कि वजह से दुकान का भाड़ा, बैंक का लोन, हप्ता, उदरनिर्वाह कैसे करे, घर कैसे चलाएँ, सामान कैसे लाएं कंपनी को लिए हुया सामान का बिल इस तरह के सवाल आए है। इस तरह के दस परिणामों को कैसे सामना करे सोच में पडे है।

भविष्य में पार्लर धंदो में बहोत ज्यादा मात्रा में उसका खर्चा ज्यादा कमाई कुछ भी नही ।

अब, हर, शहरो, गाँवों में पंधरा से बीस हजार तक ब्युटी पार्लर व्यवसायिक देखने को मिलते हैं। और इस लॉकडाऊन की वजह से घरपोच सेवा देकर व्यवसाय कि संख्या तीस हजारतक एक घर में दिखाई दे रही है। उसमे कुछ मध्यवर्गीय, महिला का प्रमाण सर्वाधिक दिखाई देते हैं। कुछ महिनों में सब सुबह से लेकर शाम तक दिनभर काम करना पडता तब जाके एक महिनेके में १५ से २० हजार महिना पडता है। कुछ महिनों में इस लॉकडाऊन की वजह से पार्लर बंद होणे के कारण पुरी कमाई बंद हो गई है। उसके कारण पुरा नुकसान हो रहा है। और ब्युटी पार्लर का अर्थिक गणित कात्री, में याने की नष्ट हुआ दिखाई दे रहा है।

इस व्यवसाय के व्यवसायिका सुनिता शिंदेने कहा ज्यादा महिला खुद के पैरों पे खडे रहने के लिए ब्युटी पार्लर जैसा व्यवसाय करती है। उस तरह मैंने भी इस व्यवसाय करने का सोच लिया है। उसके लिए शहर में भाडे में जगह लेकर पार्लर खुलवाया है। पार्लर के लिए कर्ज लिया था।

कुछ हातभार लगाने के लिए कुछ लडकिया रखी है। और इस लॉकडाऊन अचानक में बहोत कुछ महिनो में सब व्यवसाय पर पानी पड गया है। सब लोक घर पर बैठे रहने में घर चलाना मुकिल हो गया है। लाइट – बील पानी खाने के लिए सामान लाना बहोत मुशकिल हो गया है।

लॉकडाऊन के कारण बहोत सामान को खराब होने से मन नही लगता है। तो छुपकर घरपोच ब्युटी पार्लर सेवा देने पड रही है। ऐसा व्यवसयिका ने कहा है। कुछ महिलाओं का मानना है कि पार्लर के बिना कुछ आसान नही है। संपर्क तो एकदम तो चेहरें से आता है। इसके आगे सुरक्षित जगह पे रहकर सौंदर्यपचार करना पड़ेगा। उसके लिए सॅनिटायझर, मास्क, पीपीई किट इन सबको खरीदना पड़ेगा।

ब्युटी पार्लर में कंपनी की तरफ से कुछ महिनों

का सामान ले कर रखा हुआ है। ती लॉकडाऊन की वजह से उस सामान की तारीख निकल जाएगी वह प्रोडक्ट खराब हो रहै है। अगर वह प्रोडक्ट इस लॉकडाऊन की वजह बेहतरी नुकसान उस सामान पर हो रहा है। अगर वहर प्रोडक्ट किसी की वजह बेहतरीन नुकसान उस सामान पर हो रहा है। अगर वह प्रोडक्ट किसी के उपर लगाएँ तो बहोत सारे कठिनाई सामनें आ सकती है। कुछ भी स्किन समस्या हो सकती और महिला की उलटी – सीधी बात सुननी पड़ेगी अगर इस तरह का लॉकडाऊन रहा तो हमारे प्रोडक्ट फेकने पड़ेगे उसका कोई भी मात्रा मे उपयोग नहीं किया जा सकता।

ब्युटी पार्लर इस व्यवसाय पर इस कला पर पुरी देश में स्त्रियों को धंदे में किस तरह का परिणाम छोटे से बडो तक दिखाई दे रहा है। ब्युटी पार्लर इस धंदे में बहोत फायदा होता है। पर इस कोरोना महामारी ने सब नुकसान कर रखा है।

अगर एक शादी में ब्युटीपार्लर का कितना महत्व होता है। ये तो सब जानते हर जगह पर अब एक दुल्हन को पार्लर जरूरत है। पर उसको तक नसीब नही है। अगर पहले महिला हर महिने ब्युटी पार्लर जाकर अपने सौंदर्य को चमकाती थी आप उसको यह नसीब नही हो पा रहा है। हर छोटे – मोटे फंक्शन में महिला को जाना पसंद होता है। इस कोरोना कि वजह यह नहीं हो पाता है।

आप शादी में ब्युटी पार्लर को बहोत उंचा दर्जा मिलता है। हर लडकी को अपनी शादी में अच्छा दिखने के लिए वो सपना देखती है। पर इस लॉकडाऊन में वह बेचारी दुल्हन अपने हाथ से कुछ भी लगाकर अपना मेकअप कर रही है। शादी में नौ से दस हजार रु. ब्युटी पार्लर का खर्चा होता था दुल्हन को एकदम अच्छा दिखती हुए खुशहोती थी. इस लॉकडाऊन में आहाण स्त्रिया का तो सवाल पैदा नही होता दुल्हन को

हर तरह का कोई भी सुविधा नहीं मिल रही है। इस लॉकडाउन कि वजह से अब शादी भी कई दूर खेतों में करनी पड रही है। और शादी में ज्यादा समय नहीं है। कुछ जरूरतमंद लोग रहने को कहाँ है। ज्यादा भीड़ पर बहोत भयानक परिणाम हुआ दिखाई दे रहा है। ब्युटी पार्लर में बहोत सारे महँगे – महँगे सामान इस लॉकडाउन कि वजह से जगह पर रहकर खराब हो रहै है। कंपनी की सब सामान एक साथ महँगाये हुए तो इस लॉकडाउन में उसकी डेट धीरे – धीरे निकलती जा रही है। वह उसका अच्छी तरह ये इस्तेमाल नहीं किया सकता ।

ब्युटी पार्लर में कुछ खास सामान होता है। अगर उसको सही समय पर इस्तेमाल नहीं किया तो वह खराब हो जाता है।

उदा. १) नेलपेंट –अगर ब्युटी पार्लर में अलग अलग रंगो के नेलपेंट होते है। अगर उसका सही समय पर इस्तेमाल न करने पर खराब होता है। यह एक परिणाम दिखाई देता है।

२) मेहंदी कोन – ब्युटी पार्लर में दुल्हन के लिए और जरूरत मंद लड़कियाँ का मेहंदी सिखने को आती है। तो एकदम ज्यादा मेहंदी कोन लाकर रखने पडते है। और वह लॉकडाउन कि वजह से और धुप की वजह से खराब हो रहै है। यह एक परिणाम दिखी देता है।

३) Wax - Cream को अगर सही दिनों में उसका इस्तेमाल करना पडता है। वरना उसकी तारीख निकल जाने के बाद वो फेकने पर मजबुर कर देता है।

४) Facial Cream- यह एक ऐसी क्रीम है वह दिनों में ही उसका उपयोग करना पडता है। वरना स्कीन समस्या दिखाई देती है। यह एक परिणाम ज्यादा मात्रा में दिखाई देता है।

५) ब्लीच क्रिम – ब्लीच क्रिम को ज्यादा समय

पर उसका इस्तेमाल करने से चेहरे पर दाग धब्बे होने का डर. महिलाओं की इस बात सुनती पडती है। यह समस्या लॉकडाउन में दिखाई देती है। और उसका परिणाम तेजी से बढ़ता दिखाई दे रहा है।

६) बच्चों कि कटिंग – हर छोटे बच्चोंकी, लड़कियाँ कि मनपसंद बाल बनाने के लिए ब्युटी पार्लर आती थी। और आज लॉकडाउन की वजह कोई न आनेपर बालो पर मशिन से हवा मारने की समस्या बढ़ रही है। बच्चो के बाल काटने की समस्या का परिणाम बहता दिखाई दे रहा ।

७) ज्वेलर – किसी भी शादी में और पार्टि में फंक्शन में महिला ज्वेलरी किराए पर ले जाती थी। इसका भाडा मिल जाता था. आज उसका (ज्वेलरी) का जगह पर पड़े बह रहा है। यह एक ब्युटी पार्लर व्यवसाय पर परिणाम दिखाई देता है।

इस लॉकडाउन कि वजह से ब्युटी पार्लर का कोर्स लडकीया करती थी। उसका कुछ महिनो में १५००० रु. मिलते थे. वह वह जगह कैसे बैठे – बैठे सिखाने पर बहोत फायदा होता है। पर लॉकडाउन कि वजह से यह भी परिणाम दिखाई देता है।

इस तरह के (Covid - 19) में लॉकडाउन के वजह से हर छोटे मोटे धंदो पर बहोत ज्यादा परिणाम देखाई दे रहे है।

ज्यादा मात्रा में नुकसान हो रहे है। इसका परिणाम कंहि महिनो में बढ़ता हुआ दिखाई दे रहा है। और हर कोई भी धंदा हो उसका तेजी से समस्या लॉकडाउन में बढ़ रही है। ब्युटी पार्लर ये बहोत ज्यादा नुकसान होता दिखाई देता है।

इस तरह का ब्युटी पार्लर व्यवसाय पर कोरोना महामारी का ज्यादा मात्रा मे परिणाम हो रहा है।

फुलों के व्यवसायापर कोरोना का परिणाम

ढोले अश्विनी नामदेव

बि.एस्सी. द्वितीय वर्ष

मानवत नगरपालीकामें फुल का व्यापार उमेश शर्मा यही आदमी फुल का व्यवसाय करता है। मैंने उस व्यवसायपर उनके पास जाकर उस फुलों के व्यवसाय पर उमेश शर्मा के साथ चर्चा कर ली और उनसे पुछा की तुम जो फुल का व्यवसाय करते होतो तुम उसपर मेरे साथ एक घंटा बात करो की, तुम्हारा फुल का व्यवसाय जो है। वहीं पर कोरोना के बिच होनेवाली फुलों के व्यवसायपर नुकसानियाँ और उस व्यवसाय में होनेवाला फायदा नफा और तोटा मुझे इस बारें में बात करो। उस उमेश शर्मा ने कोरोना में होनेवाली उनके व्यवसाय पर नफा तोटा इस बारेंमें बातचित कर ली मानवत नगर पालिका में कोरोना के वजह हमारा फुलों का व्यवसाय बहुत मंगाई से हो जा रहा है। क्योंकि कोरोना के वजहसे फुल कम मिल रहे है। और और गिन्हाईक भी कम प्रकार की देखने को मिल रही है। कोरोना के बढ़ते समय लॉकडाऊन बारबार लग रहा है। उसकी वजह से फुलो के भाव फुल वाला मालक

बढ़ा रहा है। और फिर उमेश शर्मा ने बोल दिया की ५० रु. के फुल एक किलो हम ले रहे है। और उसके हार बनाकर हम २०० रु. कमा रहे है। क्योंकि कोरोना के वजह से हम मंहंगा बढ़ाकर हारों का भाव हम हार बेच रहे है। मगर उमेश शर्मा ने बोला दिया की कोविड-१९ अंतर्गत हमारी बहुत तरिखेससे सोचनेकी बात है, हमारा व्यवसाय कम तरिखेसे चल रहा है। हमारी सारी परिवार की देखभाल तो वही फुलों के व्यवसाय पर हम करते है। आजकल तो यही देखने को मिल रहाँ है। गिन्हाईको को ग्राहकोको आकर्षित करके हमें हार बेचने पड रहे है। हम सब परिवार तो बैठके खाना है। यही फुलों की आनेवाली पैसो पर हम हमारी देखभाल करते है। यही बात उमेश शर्मा ने बता दि की कोविड-१९ लॉक डाउन के अंतर्गत व्यवसाय हम कैसे कर सकते है। यही बात हमे सोचने लग रही है। अब हमारा परिवार कैसे पेट भर सकता है। हम इस बात पर चर्चा कर रहे हो। क्योकी भांडवल तो ज्यादा देखने को नही

मिल रहा है। गिन्हाईक तो बहुत कम तरिखेसे आ रहा है। क्योंकि कोविड-१९ लॉकडाउन के साथ शादियाँ तो हो नही पा रही है। और जो शादी हो रही है तो वह शादी दो घनटे के अंदर हो जा रही है। बहुत कम प्रकार शादियाँ देखने को मिल रही है। उसी प्रकार फुलों के हार का व्यवसाय कम चल रहा है। आर्थिक परिस्थितियोंको मुँह देने के लिए उमेश शर्मा यह सोचने लग रहे हैं की, जल्द से जल्द कोविड -१९ लॉकडाऊन खुल जाए। और हमारा फुल का व्यवसाय अच्छी तरह चलना चाहे। क्योंकि गिन्हाईक बढ जो तो फुलों के हार का व्यवसाय अच्छी तरह चल पाएगा। बस हम यह सोचते हैं। उमेश शर्मा जी बहुत जल्द से कोविड-१९ लॉकडाऊन खुल जाए। इस बात का इंतजार देख रहे हैं। उमेश शर्मा जी तो कोविड-१९ के बिच मानवत नगरपरिषद में तुरंत वातावरण खुला हो जाए। हम यही ईश्वर से प्रार्थना करते हैं। एक दिन सब नगपरालिका अच्छी तरह से खुल जाए। क्योंकि उमेश शरमा का कहना है। की, व्यवसाय अच्छी तरह चल पाएगा। हमारी मानवत नगर पालिकामें बहुत लोक हमारी तरफ फुल खरीदने को आएँगे फिर हमारा अच्छा तरह सें गिन्हाईक बढता जाएगा। लॉकडाऊन खुल जाने के बात फुलों के भाव भी कम हो जाएँगे। हार बेचने के लिए लोगोंका आना जाना बढता जाएगा। उमेश शर्मा जी की इसी प्रकार सोच है। उनका मतलब है की हमारी मानवत नगरपालिका अच्छी तरह खुली हो जाए। ज्यादा फुल

का माल निर्यात आयात - निर्यात फुल के हार करने पर हम अच्छी तरह नफा मिल सकते हैं। उसी तरह हमारा आर्थिक भांडवल का परिणाम बढते जाएँगे। यही उमेश शर्माजीकी सोच है। बाहर आयात - निर्यात उनका माल बेचना चाहिए। मानवत नगरपालिका मं अच्छी तरह के कार्यक्रम शादियाँ होनेपर फुलों के हार बहुत तरिखेंसे बेचेंगे फिर हमें व्यवसाय में बहुत पैसे कमानेका मौका मिलेगा। उसी प्रकार हमारी सोच वही है। कोरोना निपात हो जाए। हम यही ईश्वर से सहायता करते हैं। की इसी प्रकार कोरोना अब निपात हो जाना चाहिए। हमारे धंदे, व्यवसाय, व्यापार अच्छी तरह से, करेंगे कोरोना के लिए भिड तो बहुत कम तरिखकेसे देखी जा रही है। उसी प्रकार कार्यक्रम, शादियाँ भी न रही पा. जारी, उसका बुरा परिणाम उमेश शर्मा के व्यवसाय पर हो जा रहा है। उमेश शर्मा कहते हैं। विपरित परिणाम नही देखने केलिए। कोरोना चल जाए फिर, सब धंदे, व्यवसाय व्यापार, अच्छी तरह खुले हो जाएँगे और सबलोग कोरोना से वंचित रह जाएँगे। कोरोना से सबका जिवन सुरक्षित रहेंगा। और उमेश शर्मा जिका परिवार भी अच्छी तरह जी पाएँगा। और फुल का व्यवसाय भी अच्छी तरह कर सकेंगे। यही बात उमेश शर्मा जी कहते हैं।

इसलिए ईश्वर से, प्रार्थना करते हैं की, कोरोना - १९ निपात कर डाल हमारी मानवत नगरपालिका ठिक चल पाएँगी।

MANAVTA

A Special Issue on
**The Impact of Covid-19 on Trade and
Farming in Manwath Region**

2 0 2 0 - 2 1

ENGLISH SECTION

Editors

Vishakha Joshi (B.A. S.Y.)

Pruthvi Dhawle (B.A. F.Y.)

Content

- **Covid-19 : An Overview**
Sanketa Dahe
- **Hand in hand with the Farmers in the Manwath Area :
It's Time to Dump Here and Move on**
Swati Datta Talekar
- **Corona Effect**
Nisha Ghagarmale
- **Barbers in Lockdown**
Prem Sanjay Chavan
- **Coronavirus - Impact on Education System.**
Pruthvi Dhawle
- **Covid-19 and Gender**
Vishakha Joshi
- **Interview : Muktar Ali Shah**
Maheshwari Kadam
- **Interview : Dattatraya Kadam**
Pruthvi Dhawle
- **Interview : Krushnaji Punekar**
Rutuja Joshi

Covid-19 : An Overview

Sanketa Dahe

(B.A.S.Y.)

Coronaviruses are group of related RNA viruses that cause diseases in mammals and birds. In humans and birds, they cause respiratory tract infections that can range from mild to lethal. Mild illnesses in humans include some cases of the common cold while more lethal varieties can cause SARS, MERS, and COVID - 19. In late December 2019 a new (novel) Coronavirus was identified in china causing severe respiratory disease including Pneumonia. It was originally named Novel Coronavirus. “COVID - 19 AND ITS IMPACT ON INDIAN SOCIETY. “COVID - 19 which is said to have emerged from Wuhan (China) caused a serious impact on almost every society of the earth. Due to the problems caused by this particular health crisis all over the world, the World Health Organisation (WHO) has declared it as a global pandemic. Not only that but because of its rampant spread countries were forced to stop international travelling as well as locked up themselves. Also, the lockdown has been recognised as the only method to control the spread of the pandemic and almost every country has adopted this method.“ Amidst the lock down in Indian Society, multiple issues related to social, educational, economical, political, agricultural, Psychological levels and many more have been noticed which has created the devastating impact on the lives of the people.“ Impact of Covid - 19 has been multiple and not only limited to society at large. From the perspective of the economy both rural and urban have been impacted adversely. Everyone has seen the

issues being faced by migrant workers. The migrant workers depend on daily earnings, they barely have savings which they could spend during any emergency. Apart from migrant workers, gig workers have been gone through a similar issue though it has not got much attention in the news. Moving from the economy, the impact of Covid - 19 on educational has been cruel and it's repercussions will be seen in upcoming future. Children being out of school for about a year might forget some facts as well as impact their learning Capacity. “ With any pandemic or any situation which impact the society at large comes the problem of psychological trauma. The lock down has proved that " Man is a social being" because continuous lockdown for months have impacted people psychological issues.“As India is recognised as land of diversity, so the impact of Covid - 19 is diverse and countless. But if we see the other side of reality , Covid - 19 has impacted our society that is the thing we need to analyse carefully. It has been truly said that " Crisis gives birth to the changes which were pending for years" , same has happened during the time of Covid - 19. Things have been changed to meet the needs of the society what the government were trying hard to implement from past many years. Be it online education or judiciary, Covid - 19 (Crisis) has allowed making these major transformation in the education and judiciary.“ But, again the benefits from these transformations will be limited because of the gap in the digital connectivity of our country.

Hand in hand with the Farmers in the Manwath Area : It's Time to Dump Here and Move on

Swati Datta Talekar

B.Sc. S.Y.

Due to the lockdown, people are not working in the fields today.

Therefore, the goods cannot be sold on the other hand there is no vehicles to take the market for sale .And if you make some arrangements ,it will not sell in the market but the traders are benefiting from this situation as they are buying farmers' goods

at very low prices and there is no option left for farmers standing in front of his eyes . Farmer in rural areas is in a miserable condition.

Watermelon ,banana, cabbage, tomato are the crops that have been cultivated and maintained in the modern age of agriculture and today they have to give up standing crops and today millions of rupees have been wasted from the pockets of the farmers insted of getting income .and the debt burden of the lenders has fallen on the heads of the farmers cabbage ,tomato and chilli have to be left in the field after the wedding season , season ,so all the hard work has paid off.

Datta Talekar , a farmer from Manoli in Manwath area had worked hard to grow banana, watermelon and vegetables. The crop is also lying in the field as there is no market available .

Since they can't even afford to remove the left the animals in a very vertical crop.

Beside , they have spent lakhs of rupees for watermelon and since the price is only two rupees per/kg .

The cost of transporting the vehicle to the market is negligible . Since it is not there ,it has to be left before the eyes.

In addition ,hard-earned vegetables like cabbage tomato and cilantro have to be allowed to rot on the spot Datta Talekar ,who

dremt of making a living by experimenting in agriculture , has been hit hard by the corona.

Today ,the government is saying that farming should be done in compliance with the rules of social distance and crowd funding means that such order are being issued but then the major question is how to cultivate and how to sell the farm production.

This is a very serious issue faced by the farmers.

And now that the prices of fertilizers and seed have skyrocketed the big question for farmers is how to harvest this mansoon season.

Thus ,the plight of the farmers in the Manwath area has become miserable.

Corona Effect

Nisha Ghagarmale

B. A. T. Y.

Corona terror is now felt all over the world. Fear of Corona is having a big impact on daily life economy. There are fears that if coronas accompaniment is not stopped immediately, it will have a devastating effect on the industry.

Corona is causing radical changes in business needs and conditions as well as in the lives of the masses.

Corona has created a challenging situation for small and medium enterprises, so the challenges include economic, business, ideological, industrial, personal, family, social contexts.

India is an agricultural country but the life of farmer in this agricultural country is also in crisis due to Corona. The farmer is very upset because of Corona.

Corona virus has caused severe damage to agricultural commodities. The commodities are deteriorating on the spot due to their lying in the fields. It is also seen that the harvested commodities are being sold at negligible prices as traders are not responding.

In rural India, people who have a handful of stomachs are able to make a living by doing small business in India, but considering today's

situation, all businesses are closed due to Corona.

After last year's lockdown, all businesses were relieved for two or three months. But now the lockdown has been re-imposed on the wedding day itself. Therefore, strict restrictions have been imposed on wedding ceremonies. The business of pavilion decorators, hall operators, caterers is in trouble again. Videographer, Photographer, water suppliers, Necklace, Flower vendors, various professionals who depend on the wedding party have been hit hard.

If the hand does not work, then what does

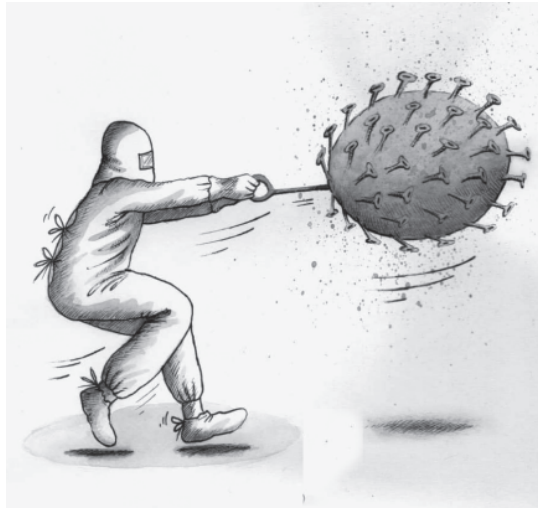
the stomach eat?

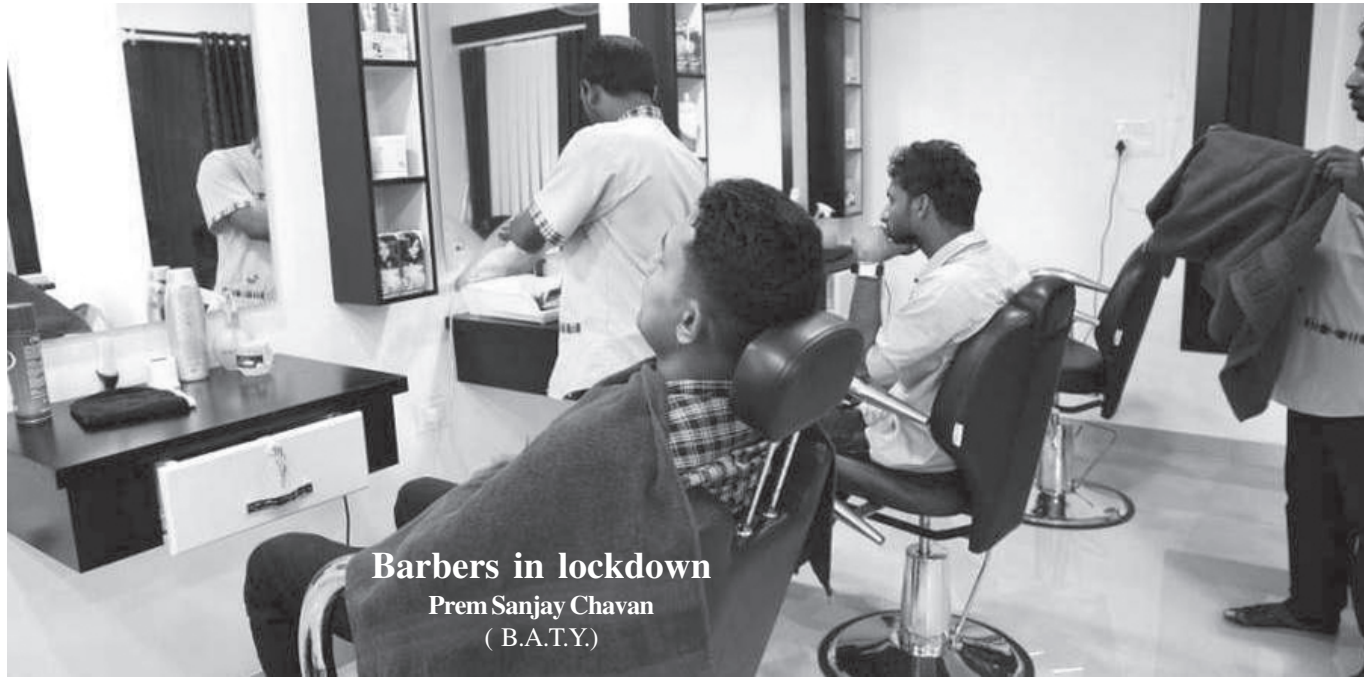
Such a terrible question has fallen on the entire business class ...

Fishermen, milk producers, vegetable sellers, small and big shopkeepers, and our farmers are all in big trouble today.

The business community is worried about how to make a living by doing business but now that the business is closed.

Many such small and big traders have been hit hard by the corona. Therefore, traders are now likely to go into exile .....

Barbers in lockdown

Prem Sanjay Chavan
(B.A.T.Y.)

Today the whole world is suffering from this virus and coming out of it is slowly changing the lives of common people. We have been dealing with this for the last two years. Many people have lost their lives due to this. Of course, we've gotten used to a sentence we've been hearing since last year, which means lockdown is all we know now. But this lockdown has also caused a lot of damage, That is, the merchants, the common people, the working class, all of us have suffered financially and mentally to a great extent.

And what is special about this is the small merchant shopkeepers and I think one of them is that Babar has suffered a huge financial loss. Because we know that the government did not allow them to open their shop for many months. Last year, their shops were closed in the same way. And while the government was running everything, strict rules were imposed on them that they were not allowed to open their shops. And because of this, many of them committed suicide and ended their lives. Because their business was closed for the last several months, their income was zero and they did not open their shop for fear that the government would take action if the shop was opened because the penalty was too big and the income was too small. Many of them committed suicide due to this fearful atmosphere, and this

means that their business was closed and the rent of this shop was used to run this house without using the electricity bill, and some of them took money from moneylenders and sold their gold for some time.

Kelly, and some of them were removed, but their income was zero, and the biggest loss was in the new, that is, Babars, who started the business. Because they have invested so much and despite having so much investment, their income is zero, even though they have taken out bank loans and loan repayment installments from banks even when the shop is closed, in such a situation they have gone through a lot of mental distress and depression. And some of these new barbers committed suicide.

Because with such a huge investment, they could not open their shop and they had no other choice. All they had was business, so their only option was suicide. Normally their daily income is around 1000 to 1200 but at that time their daily income was around 200 to 300. The big question before them was how to pay the rent of their shop and run their house, and many of their daughters and Children's marriages were also disrupted. Everybody has been suffering for the last two years on a very large scale. All of us, including you and a small business, are going through a huge financial crisis.

Coronavirus - Impact on Education System.

Pruthvi Dhawle (B.A.F. Y.)

Global civil emergency of 21st century, the world is undergoing a process that some have called 'Covidisation'. The pandemic was everywhere resulting in the closure of most of the schools, colleges and universities in India.

Covid-19 has affected a large number of students across states, the shutting down of shifting traditional classroom to digital platforms is not only increasing learning inequality among children, but also pushing a large number of children out of school due to the digital divide. These days passed then closure of schools and colleges do not even have short term impact in India but can even cause far-reaching economic and societal consequences.

Over 1.5 million schools across India closed down due to the pandemic and only 24 percent house - holds have access to the internet. According to a 2019 government survey in rural area the numbers are far lower.

The absence of schooling would also have a long - lasting effect on the health and nutrition of children.

Though there were many negative impacts from the COVID-19 outbreak on the field of education there was also a positive impact which could take the education at all levels with online methods but still it could not be made available to everyone.

Looking at the positive side of the pandemic's impact on education, I would surely say that the learning cells in our brains became active to think about the education of young minds. Marvin Minsky said that : " You don't understand anything until you learn it more than one way". This quote was certainly illustrated during the pandemic, as teachers used diverse methods for teaching and learning.

Covid - 19 accelerated the adoption of digital technologies to deliver education. Education at institutions moved forward blended learning and

encouraged teachers and students to acquire technology savvy. Soft technology, online, webinars, virtual class rooms, teleconferencing, digital exams and assessments became common phenomenon, where otherwise we might have merely defined them- or they might have come into practical use a decade later or more.

There was unimaginable collaboration among all the stake holders in the fields of education - including administration , teachers, students, parents, and companies making the software for transfer of knowledge in innovative ways.

Many found that global education and worldwide exposure to ideas is available for those who seek after it.

Though there was much advancement in the technological side of education, we could also see negative impacts of Covid -19 on education.

Educational activities are hampered to a great extent , and we could sense a great amount of confusion, the postponement or delay in exams, academic sessions or the like. There was not enough space for the Co- curriculum.

The digital world was a dilemma for the teachers who were experts in book, talk, chalk and classroom methods. They had to be trained to meet the challenges of the present situation and go ahead with online teaching. And many students struggled to obtain the gadgets needed for digital learning.

Many educators looked for alternative jobs to sustain their families as they lost their teaching jobs or their salaries were withheld. Now former teachers are trying to fit into any job that they can get.

Everything went better - though difficulty - for educated parents as they helped their children, but it's also time to understand the helplessness of the parents who could not help their children.

Covid-19 and Gender

Vishakha Joshi

(B.A.S.Y.)

1. Gender gap and inequality : It has been estimated that globally ,women are more likely to be vulnerable to losing their jobs as compared to men due to the Covid- 19 pandemic. ““2. Health Crisis - rural / urban : Due to the paucity of testing services, shortage of doctors, health equipment, beds been in the developed area in India, Covid - 19 is a major threat for India. Disproportionately affected the rural and urban areas. Presently, the brunt is faced more in urban areas because of the high density of people. But the risk is much more to the rural area where 70% of india's population resides. Health care sectors is still developing and there are large difference in the healthcare systems of rural areas. ““3. Reverse migration: “ After the partition in 1947, it is the second biggest mass relocation that India is experiencing. More specifically, it is the " Reverse migration" As indicated. Return to reverse migration is the act / process or movement of individuals back to their local spots who prior moved to urban communities or urban regions looking for employment. As indicated by the Census of India, 2011 Delhi and Maharashtra had the most extreme num-

ber of the flow of migrants for the most part from the states of UP, Bihar, Rajasthan , Odisha, Assam, Punjab, West Bengal, Madhya Pradesh. Due to Covid - 19 there is mass reverse migration due to limited employment opportunities, fear of more destruction due to the uncertainty of future crisis, financial crisis, health crisis, and so forth. The

extent of this reverse migration was such that the efforts of government through policies could not match this crisis. Coronaviruse pandemic on the rural economy of India mainly about the plight of migrant workers and the short run - long run implications of Covid - 19 on the rural economy. It stated that Covid - 19 is going to affect the rural economy in both the short run and long run with reverse.““4.

Poverty, Job losses and informal sector : According to the World Bank (2016) report every fifth Indian is poor with around 80% population residing in rural areas.“ At least 49 million individuals all over the world are expected to dive into " extreme poverty" as a direct result of the destruction caused by the pandemic and according to World Bank, India is estimated to have its 12 mil-

lion citizens pushed in extreme poverty.“ According to the Centre for Monitoring Indian Economy (CMIE), in India more than millions of people lost their jobs, out of them largely were the small traders and wage - laborers. According to a phone survey of 4, 000 workers conducted by Centre for Sustainable Employment, around 80% of urban workers in the sample lost jobs with a sharp decline in the earnings of farmers and those who were self- employed in sectors other than agriculture. “ Pre - existing similarities in the formal and informal sectors in India are more likely to be increased because the informal or unorganized sector or workers do not have access to social security benefits and there is a lot of uncertainty in their work. The informal sector workers were already facing issues like low wages and income and in this pandemic, they are among the most affected people. Around 40 to 50 million workers are seasonal migrant which are directly and harshly affected and moved back to their native places due to lack of employment, income, shelter, and so forth.”“5. Psychological impact - Mental illness: “ Apart from the health and economic crisis, this is the major challenge to every country hit by the pandemic. Due to lockdown, mass unemployment, the collapse of various business, loss of income , increasing inequalities and poverty, deaths, less mobility, and so forth. There is a huge impact on the mental status of people. From older to younger, rich to poor, everyone is affected. This outbreak is resulting in additional health issues like anxiety, stress, depression, anger, fear, and so forth, globally.“ “ The psychological challenges can be severe to marginalised people like farmers who already have psychological burdens due to pre- existing problems in the agriculture sector. suicide are reported every year due to their poor socio - economic conditions and due to COVID - 19 such cases can be aggravated.“ Recent studies in psychological science and evi-

dence show that similar pandemics like the current one increased mental health problems like post - traumatic stress disorder, confusion, loneliness feeling, boredom during and after the quarantine too.“ Older people are battling with larger health risks. Although social distancing is important to contain the spread of the virus, if not executed effectively, such measures can likewise prompt expand social confinement of older people when they might require the most support so, there is more stress and tension for older people and the youth there are several challenges too. Schools and colleges are yet closed and there is disruptions in studies, those who are weaker at studies and do not have internet access to study online like in some rural areas, especially girls are not allowed to have a phone and Internet connection, are likely to face the brunt more. And those who are about to enter the workforce are likely to face problems due to changing needs of the employers and less vacancies these all factors lead to mental stress. “The bottom line here is that we must all act responsibly and support each other to prevent the collapse of socio - economic well-being of our society. The Indian tradition has always underlined the importance of physical as well as mental health and wellbeing. Whatever may be the danger, you will be able to face it only with a healthy body and a strong mind..“ “ Positive impact on environment: with serious negative implications and destruction to the economy and people, COVID - 19 has got some positive implications too.“ One such is a gift to the river Ganga. In just 34 - 35 days of lockdown due to Covid -19 in India, the pollution in the river has decreased significantly which the two major plans, Ganga Action plan, 1986 and Namami Gange, 2014, with hundreds of crores investment could not do. There is a positive impact on air quality, water quality, wildlife and vegetation due to less traffic, less pollution due to lockdown and less business activities etc.

Interview

Muktar Ali Shah

Interviewer : **Maheshwari Kadam**

Maheshwari :- Good morning?

Muktar :- Goodmorning.

Maheshwari :- How are you?

Muktar :- I am fine.

Maheshwari :- what is your name?

Muktar:- My name is Muktar Illahasha.

Maheshwari :- where you are leave?

Muktar:- I am live in Manwath.

Maheshwari:- what is your job?

Muktar:- I am a rickshaw driver.

Maheshwari:-what is your age?

Muktar:-Now my age is 45.

Maheshwari:-what is your qulification?

Muktar:- Not much more, but 7th standard.

Maheshwari:- How much income in your job is it sufficient for your family?

Muktar:- My daily income is Rs. 500. It is not sufficient for my family, but I can adjust it.

Maheshwari :- From How many years you are in job?

Muktar:- 10 years

Maheshwari :- Your job only rickshaw drivers, or you are doing another job?

Muktar:- No, I am doing only one job. rickshaw drivers.

Maheshwari:- Are you happy in this job?

Muktar:-yes, I am happy, because it is very hard job, but, I am happy for that the saving petrols, and pollution, it is best services for our nation.

Maheshwari:- In this covide current situation, How was your job?

Muktar:- In current situation it is very difficult conditions, in this corona situation not more work available to do, so that my income is very less up to hundred rupees In this period, it is very hard to handle my home. Now I am only prey to God please. End this corona early.

Maheshwari:- yes your prey listen a God very early, Thank your so much for Sharing your situation, ?

Muktar:- Thank you.

Interview

Dattatraya Kadam

Interviewer :
Pruthvi Dhawle

Humanity Point of View

Interview :

The situation occurred due to Corona time...

On September 2 2021 I took an interview in which I asked some questions which were related to corona pandemic.

Interviewer:

Prithvi Aniruddh Dhavale

Interviewee :

Mr.Dattatraya Ashroba Kadam“Interviewer:

Hello...Namaste.

May I ask you a few questions?

Interviewee:

Yes .Why not? I shall try to give very clear answers of your questions.

Interviewer:

Tell me about your profession degree and some personal information?

Interviewee:

I am Madhukar Ashroba Kadam.I have completed physics diploma from College of pharmacy Parbhani between 2013 and 2014 and then I got a day licence in this year and then started the medical at vadi taluka Pathri Dist Parbhani.

Interviewer:

How many long has it been since you started medical?

Mr Dattatray Kadam

Two months before...

Interviewer

Why this field has been chosen by you?

Interviewee :

This field involved to growth and I would be like to social service at village level therefore I chose this field.

Interviewer :

The remedies done by you in corona time?

Interviewee:

The social distancing. I think it's important thing and all types of distance in to be followed by everyone.We should follow the rules which are laid down by our government.

Interviewer :

Say something about your profession?

Interviewee:

Yes of course at my profession me and my every staff will be recommended by the sanitizing and use mask and observe social distancing to every person and it's my own opinion it's helpful and also we have got the vaccination to each and every person.

Interviewer

Did you miss out some stock of medicines?

Yes it's an emergency stock is not available like listens tabar sebarini injections mask sanitizer and also the vaccines and now everything is available in medical care and hospital and mostly the oxygen machines are not available in hospital in covid-19 season

Interviewer:

Tell me something about covid-19 medicines and vaccinations??

Interviewee:

In about covid-19 medicines in covid-19 not any particular medicine to treat the covid-19 silai energy and every tablet or energy drink is useful to treat to patient because the Covid has killed the energy level and immunity so the energy drink or a capsule useful to treat to coronavirus and vaccines is the only way as far treatment of corona is concerned.

Interviewer :

In corona who is your companion in your work? I work with and so many types of people and face corona and public is not it to anyone and therefore doctor and every medical field or government staff is included in the covid-19 at my village I got the vaccination dose first and second in one month distance and yes its state and it is secure and I also recommend every person to give vaccination in my profession it's risky but it's so useful and helpful to social service.

Interviewer :

Tell me something about your profession ? it's your joy or the fulfil of load...

Interviewee :

I have completed my pharmacy and it's so interesting to treat the patients so scary animal medical field is a important part in the life of a human being. It is really useful to push on any attitude depression fly covid-19 patients and is not dangerous but a mind-set it's too dangerous so keep cool and fight against corona vaccination is one of treatment to covid-19 patients so keep go and get the vaccination thank you!

Interview

Krushnaji Punekar

Interviewer :

Rutuja Joshi (B.Sc. S.Y.)

Hello everyone

We all know that , for the past 1 year the world has been plagued by an epidemic called corona. No one escaped many families were devastated. Corona has affected the lives of all people. But the lives of ordinary & poor people were badly affected. Among those common people, labourers & porters suffered a lot.

Now we will learn from porter what difficulties porter had to face during the corona

Me:-Hello Sir,, what is your name? & Where do you live? Tell us about you first

Porter;-Hello... My name is Krushnaji Waghji Punekar & I'm from Manwath , Dist:- Parbhani

Me :- How many members do you have at home?

Porter:-Me, my wife, my daughter & my son. Four people live in our house.

Me :- How do you do for a living? And how many years do you do?

Porter:- I am a Porter by profession. I have been in this business for 39 years

Me :- How many people earning at your home?

Porter:- My son & I were both earning before the lockdown. My son lost his job because of the pandemic . So at that moment I am earning alone.

Me :- How did the Pandemic affect your lifestyle?

Porter;- With the loss of my son's job, the burden of the house fell on me and because it's all closed due to lockdown, I don't get enough work. The situation is even worse because traffic is closed.

Me :- Before the Pandemic situation, How much money was coming in?

Porter;- In my business, I was earning 200-300rs a day & my son was getting a little help.

Me :- In Pandemic situation, How much money is coming in?

Porter;- In Pandemic situation, I get 10-12 days of

work per month & I get 100-200 rs per day.

Me :- Does everyone's needs complete low on money?

Porter:- Not all needs are complete, but need to be than complete. Already a little frugal helps a little now. There is a little money rise before. Now that money is useful. But I don't think that money will be useful for long. I need to be more frugal & avoid certain needs.

Me :- What kind of difficulties came up during this Pandemic?

Porter:- Everything is closed during this time. As a result, as business closed. So did inflation. The price of LPG gas increased. Edible oil prices doubled. Even though the business was closed, the rent & electricity bill had to be paid. Also petrol-Diesel price has skyrocketed, which has an impact on inflation.

Me :- Did the government get any help during this period?

Porter:- No. Food was free in big cities but the government has not been able to reach small towns like Manwath. There is a great deal of grief about this.

Me :- What kind of help do you expect from the government?

Porter;- Ordinary people like us don't have much expectations from the government, just get enough food & let the future government secure our next generation. That is our expectations . This is important & enough for us.

Me :- I am sure that government will definitely brighten the future of the porters. You mentioned your problems & exception. I hope that those expectations will be fulfilled soon & the problems will be removed.

I thank you for your openness

Thank you

मानवता

अहवाल
२०२०-२१

महाविद्यालयातील उपक्रम

वार्षिक अहवाल २०-२१

दिनांक १२ जानेवारी २०२१ रोजी महाविद्यालयात राष्ट्रमाता जिजाऊ जयंती व स्वामी विवेकानंद जयंती साजरी करण्यात आली. या कार्यक्रमासाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. बी. एस. मुंडे, यांनी अध्यक्ष स्थान भूषविले तर कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे म्हणून उप प्राचार्य डॉ. टी. मुंडेसर उपस्थित होते.

समाजशास्त्र विभाग प्रमुख श्रीमती कुकडे यांनी राष्ट्रमाता जिजाऊ व विवेकानंद यांच्या कार्याची उपस्थितां समोर व्यक्त केली. राजमाता जिजाऊ व स्वामी विवेकानंद यांच्या विचारांची व प्रेरणांची सद्यस्थितीत राष्ट्राला आवश्यकता असल्याचे मत व्यक्त केले. प्राध्यापकांनी व समाजातील बुद्धिवान लोकांनी असे थोर राष्ट्र संतांचे विचार युवकांमध्ये रुजवण्यासाठी गरज असल्याचे प्रतीपादन केले. कार्यक्रमाचा समारोप करताना कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ. बी.एस. मुंडे यांनी युवकांच्या जडणघडणीत या थोर महापुरुषांचे विचार कसे उपयोगी आहे त्याबद्दल विचार मांडले. कार्यक्रमाचे संचालन व आभार प्रा. निर्मला पवार यांनी केले.

दि. १९ फेब्रुवारी २०२१ रोजी छत्रपती शिवाजी महाराज जयंतीचे औचित्य साधून के. के. एम. महाविद्यालय, मानवत येथे एक दिवसीय ऑनलाईन कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यशाळेचा विषय “छत्रपती शिवाजी महाराज यांचे कार्य” हा होता. या विषयाला अनुसरून लोकसाहित्याचे गाढे अभ्यासक व मराठी विभाग प्रमुख डॉ. साहेब खंडारे

सर यांनी अभ्यासपूर्ण मार्गदर्शन केले. छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या काळात राज्य हे माझे आहे ही भावना त्यांनी बळकटीस आणली होती. आज भारता मध्ये राज्य हे माझे आहे, संविधान माझे आहे ही भावना बळकट होने गरजेचे आहे असे प्रतिपादन त्यांनी केले. तसेच राजसत्ता ही केवळ व्यवस्थापन नसते तर ती माणसाच्या मनाची मशागत करून नव माणसाच्या व्यवहाराचे एक परिवर्तीत रूप तयार करत असते. माणुस तो कोणीही असो त्याला माणसा सारखे वागण आवश्यक आज माणसाला फक्त मणदाराच्या रुपात ओळखल जात हे न होता शिवाजी महाराजचा आदर्श समोर ठेवून माणसाला माणसाला सारखे पाहणे गरजेचे आहे असे मत व्यक्त केले.

या कार्यशाळेच्या अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. बी.एस. मुंडे सर हे होते. पाहण्याचा परिचय प्रा. एस.एम. सूर्यवंशी सर यांनी करून दिला तर आभार प्रदर्शन डॉ. सुभाष शिंदे सर यांनी केले. या कार्यशाळेच्या यशस्वीतेसाठी उपप्राचार्य डॉ. टी.व्ही. मुंडे सर, प्रा. शारदा राऊत, डॉ. सी.पी. व्यास सर यांनी विशेष प्रयत्न केले.

दि. २३ फेब्रुवारी २०२१ रोजी संत गाडगेबाबा जयंतीचे औचित्य साधून के. के. एम. महाविद्यालय, मानवत येथे एक दिवसीय ऑनलाईन कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यशाळेचा विषय “संत गाडगेबाबा व्यक्ती आणि कार्य” हा होता. या विषयाला अनुसरून डॉ. संतोष बनसोड (इतिहास विभाग प्रमुख, कला महाविद्यालय बडनेरा, अमरावती) व डॉ. प्रफुल्ल

राजुरवाडकर (इतिहास विभाग प्रमुख, राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज महाविद्यालय चिमूर, चंद्रपूर) यांनी मार्गदर्शन केले.

कुंटुबापासून अंधश्रद्धेवर प्रहार करत समाजाला सत्य पटवून देण्याचे काम गाडगेबाबांनी केले. जीवंतपणे अन्न दिले नाही तर मेल्यानंतर पिंडदान करणे कसे अयोग्य आहे हे गंगाखेड येथील प्रसंग म्हणजे पिंडदान केलेले अन्न ग्रहण करून जनसामान्यास अंधश्रद्धेवर विश्वास ठेवू नये. असे प्रतिपादन डॉ. संतोष बनसोड सरांनी केले ग्रामीण समाजाला जागरूक करण्याचे काम गाडगेबाबांनी केले.

तसेच सुधारणा शेवटच्या माणसापर्यंत पोहचल्या पाहिजेत या साठी गाडगेबाबांनी कसे प्रयत्न केले या विषयी मार्गदर्शन डॉ. प्रफुल राजुडवाडकर यांनी केले. त्यांनी आपल्या मार्गदर्शनांत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व संत गाडगेबाबा यांची विचाराची दिशा सारखी होती या विषयी सविस्तर माहिती दिली.

या कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक डॉ. टि. व्ही. मुंडे सर यांनी केले तर अध्यक्षस्थान डॉ. बी. एस. मुंडे सर यांनी भूषवले. पाहुण्याचा परिचय डॉ. एस. के. शिंदे सर यांनी केले तर आभार प्रदर्शन प्रा. व्ही. पी. जाधव सर यांनी केले.

यार्यशाळा यशस्वी करण्यासाठी प्रा. व्यास प्रा. लांडगे, प्रा. कुकडे, प्रा. रवंदे, प्रा. खंदारे, प्रा. सूर्यवंशी यांनी प्रयत्न केले.

स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन विभाग

महाविद्यालयाचा स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन विभाग तसेच राजमार्ग करियर अकादमी, नांदेड यांच्या संयुक्त विद्यमाने दि. २४/०२/२०२१ रोजी महाविद्यालयात एक दिवसीय कार्य शाळेचे आयोजन करण्यात आले होते. केंद्रीय लोक सेवा आयोगाच्या वतीने घेण्यात येणाऱ्या

स्पर्धा परीक्षांची तयारी नेमकी कश्या पद्धतीने करावी या मुख्य विषयावर आधारीत या कार्यशाळेत दिल्ली येथील मान्यवर मार्गदर्शक श्री अमृत कुमार सिंग तसेच राजमार्ग करियर अकादमी, नांदेडचे संचालक श्री धनंजय देवमाने यांनी विद्यार्थ्यांना सविस्तर मार्गदर्शन केले.

एकूण तीन सत्रांमध्ये झालेल्या या कार्यशाळेत या परीक्षेशी संबंधीत अनेक महत्वाच्या विषयांच्या अनुषंगाने मार्गदर्शन करण्यात आले. विद्यार्थ्यांनी उपस्थित केलेल्या शंकांचे मान्यवरांनी सविस्तर निरसन केले. अश्या स्वरूपाची कार्यशाळा आयोजित केल्याबद्दल विद्यार्थ्यांनी आनंद व्यक्त केला.

या प्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. भास्कर मुंडे, उपप्राचार्य डॉ. तुकाराम मुंडे, अंतर्गत गुणवत्ता हमी कक्षाचे समन्वयक डॉ. किशोर हुगे यांनीही विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

या कार्यशाळेच्या यशस्वितेसाठी या विभागाचे समन्वयक डॉ. दुर्गेश रवंदे तसेच विभागातील सदस्यांनी विशेष परिश्रम घेतले.

जागतिक महिला दिना निमित्त राष्ट्रीय चर्चासत्राचे आयोजन

दि. ८ मार्च २०२१ रोजी जागतिक महिला दिनाचे औचित्य साधून के के एम महाविद्यालय व स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड यांच्या संयुक्त विद्यमाने “कोविड १९ महिलांची स्थिति” या विषयावर एकदिवसीय ऑनलाइन राष्ट्रीय चर्चा सत्राचे आयोजन करण्यात आले. सौ. भावना ताई नखाते (जिल्हा अध्यक्ष राष्ट्रवादी महिला काँग्रेस, परभणी) यांनी कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थान स्वीकारले.

या राष्ट्रीय चर्चासत्रासाठी मार्गदर्शक म्हणून डॉ. प्रियंका जोग (मानसोपचार तज्ञ मुंबई) यांनी ‘कोविड

१९ महिलांचे मानसिक आरोग्य' या विषयावर सविस्तर मार्गदर्शन केले त्यांनी आपल्या मार्गदर्शनात नमूद केले की शारीरिक आरोग्या सोबतच मानसिक आरोग्य देखील आवश्यक असते पण मानसिक आरोग्या कडे तेवढ्या प्रमाणात लक्ष दिले जात नाही तसेच कोविड च्या काळात महिलांवर पडलेल्या ताणामुळे त्यांचे मानसिक आरोग्य खालवलेले दिसते त्यावरील उपायविषयी त्यांनी सविस्तर मार्गदर्शन केले व समाजात महिलांच्या मानसिक आरोग्य विषयी सतर्कता आवश्यक आहे असे प्रतिपादन केले.

तसेच दुसऱ्या मार्गदर्शक अॅड. माधुरी क्षीरसागर (जेष्ठ विधिज्ञ, परभणी) यांनी 'कोविड १९ या काळात महिलांवरील अत्याचार' या विषयावर सविस्तर मार्गदर्शन केले. कोविड १९ काळात बालविवाह चे प्रमाण वाढल्याची चिंता व्यक्त केली. घरगुती महिला व महिला कामगारांच्या स्थितीवर त्यांनी सविस्तर चर्चा केली. स्त्री पुरुष समानतेची फक्त चर्चा केली जाते समाजात त्यांना समानतेची वागणूक मिळत नाही. जागतिक महिला दिन फक्त एक दिवस साजरा करण्याचा दिवस नाही तर त्यात सातत्य ठेवण्याची गरज आहे असे सांगितले.

या कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. भास्कर मुंडे सर यांनी केले तर अध्यक्षीय समारोप उप प्राचार्य डॉ. तुकाराम मुंडे यांनी केला. प्रमुख पाहुण्यांचा परिचय प्रा. सविता घनवट यांनी करून दिला तर आभार प्रदर्शन प्रा. निर्मला पवार यांनी केले.

या राष्ट्रीय चर्चासत्रात भारतातील तसेच भारत बाहेरील (लंडन, बहरेन) या ठिकाणाहून देखील सहभाग नोंदवला गेला. या राष्ट्रीय चर्चासत्राला यशस्वी करण्यासाठी प्रा. शारदा राऊत, डॉ. भास्कर मुंडे, डॉ. तुकाराम मुंडे, डॉ. साहेबराव खंदारे, डॉ. सुभाष शिंदे, डॉ. चेतनकुमार व्यास, डॉ. राहुल देशमुख यांनी प्रयत्न केले.

One Day National Webinar

The department of English organized one day national webinar on 13th March 2021 on Contemporary Indian Theatre: Views and Reviews. The key-note address was delivered by renowned theatre scholar Dr Mustajeeb Khan of Dr. B A M University, Aurangabad. In his thought-provoking and well-organized address he spoke on different aspects that formulate contemporary theatre. He showed his disappointment over Indian theatre's dissociation from Indianness. The roots of Indianness are found in our indigenous culture and it should always be kept in mind by theatre scholars. In the first plenary session Dr. Shailaja Wadikar, Director, School of Languages, Literature and Culture Studies stated the ideological east-west encounter in contemporary Indian theatre. Whereas in the second plenary session Dr. Rahul Kamble of English and Foreign Languages University, Hyderabad commented on the present and future of contemporary women's theatre in India. In the valedictory session Dr R T Bedre of Harisingh Gour Central University, Sagar illustrated the journey of Indian theatre whereas Dr. Mahesh Nivergi, BoS Chairman English, S.R.T.M. University, Nanded explored the mechanism of Indian theatre. The principal of the college Dr. Bhaskar S Munde delivered the welcome address. Dr. Tukaram Munde, Dr Sharda Raut organizing secretary Dr Durgesh Ravande, HoD English Dr Subhash Shinde and Mr. Anil Kapse performed their respective roles. Nearly hundred participants from different parts of the country took part in the event.

प्राध्यापकांचा शैक्षणिक व संशोधन सहभाग

डॉ. दुर्गेश रवंदे

- १) महाविद्यालयाच्या इंग्रजी विभागात सहयोगी प्राध्यापक पदावर कार्यरत असलेल्या डॉ. दुर्गेश रवंदे यांचे या शैक्षणिक वर्षात दोन संशोधनपर लेख यु. जी. सी. केअर मान्यता प्राप्त संशोधन पत्रिकेतून प्रकाशित झाले.
- २) त्यांनी भाषांतरित केलेल्या चार भाषणांचा समावेश राष्ट्रीय स्तरावरील ग्रंथात करण्यात आला.
- ३) डॉ. एम. जी. आर. अभिमत विद्यापीठ, चेन्नईच्या वतीने दि. ०४/०६/२०२१ रोजी आयोजित राष्ट्रीय वेब संवादात त्यांना संसाधन व्यक्ती म्हणून निमंत्रित करण्यात आले होते.
- ४) स्वा. रा. ती. म. विद्यापीठाचा लघु संशोधन प्रकल्प त्यांना मार्च २०२१ मध्ये मंजूर करण्यात आला.
- ५) दोन वेब संवादात त्यांनी सक्रीय सहभाग नोंदवला तर एका वेब संवादाचे त्यांनी आयोजन केले.

प्रा. सुनिता कुकडे

दिनांक ०५ फेब्रुवारी २१ रोजी स्व. नितीन कला व विज्ञान महाविद्यालय पाथरी येथे एक दिवसीय चर्चासत्राचे आयोजन करण्यात आले होते. प्रा. सुनिता कुकडे यांनी महिला सबलीकरण या विषयावर चर्चासत्रात सहभाग घेऊन महिलासशक्तीकरण आणि महिला बचत या विषयावर पेपरवाचन केले.

दिनांक ०५ ते १६ मे. ऑनलाईन नॅशनल वर्कशॉप

कोल्हापूर. येथे समकालीन समाजशास्त्रीय विचारवंत या विषयावर सहभाग नोंदवला.

दिनांक १९ ते २१ मे ऑनलाईन नॅशनल वर्कशॉप कोल्हापूर येथे स्त्री वादी दृष्टीकोन या कार्यशाळेत सहभाग नोंदवला.

डॉ. एस. के. शिंदे

इंग्रजी विभाग प्रमुख,

- राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावर ०५ संशोधन लेख प्रकाशित.
- स्वा. रा. तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाच्या बी. ए. द्वितीय वर्षाच्या क्रमिक पुस्तकासाठी ०३ प्रकरणाचे लेखन.
- न्यू मॉडेल कॉलेज, हिंगोली (स्वा. रा. तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड) करीता इंग्रजी अनिवार्य विषयाच्या अभ्यासक्रम निर्मिती कार्यात सहभाग.
- शंकरराव चव्हाण महाविद्यालय, अर्धापूर जि. नांदेड येथे साधन व्यक्ती म्हणून नॅक संबंधी मार्गदर्शन.

प्रा. डॉ. पंडित लांडगे (मोरे)

राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख

- १) भारतीय लोकशाही आणि सुशासन.. हें पुस्तक बी. ए. तृतीय या वर्षाला तर द्वितीय वर्षाच्या कौशल्य विकास अभ्यासक्रमावर आधारित पुस्तकाचे

लिखाण.

- २) रिसर्चजर्नी, विद्यावार्ता, बीआधार, नवज्योत, करंट ग्लोबल रेव्हिवेर पिरेरेव्हिवेड, मुक्तशब्द, या विविध आंतरराष्ट्रीय जर्नल मध्ये दहा संशोधन पर लेख प्रकाशीत
- ३) राज्य, राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय ऑनलाईन वेबिनार मध्ये एकूण ४३ वेबिनार मध्ये सहभाग...
- ४) भारतीय विदेशनीतीका बदल तारक्षाएव सुरक्षा परीदुश्य. प्रा डॉ. सी. बी. भांगे संपादीत पुस्तकात भारत पाकिस्तान सीमावाद या एका प्रकरणाचे लिखाण. भारती पब्लिकेशन नई दिल्ली.
- ५) स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ नांदेड यांची पी.जी.टीचर आणि राज्यशास्त्र विषयाचे संशोधक मार्गदर्शक म्हणून मान्यता मिळाली.
- ६) उस्मानिया विद्यापीठ हैद्राबाद १/३/२०१ ते ६/३/०२१ या कालावधीत शॉर्ट टर्म कोर्स पूर्ण.

डॉ. व्यास सी. पी.

इतिहास विभाग प्रमुख,

- राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावर पाच संशोधन लेख प्रकाशित.
- एका आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील रिसर्च जर्नलचे संपादकीय कार्य इ.

डॉ. सचिन चोबे

ग्रंथपाल

ग्रंथालय माहितीशास्त्र या विषयांच्या आंतरराष्ट्रीय पत्रिकेत एक शोध निबंध सादर केला. ग्रंथालय माहिती एका परिषदे मध्ये सहभाग नोंदवला, दोन सात दिवसीय Faculty Development Programme सहभाग नोंदवला.

पाच दिवसीय एका वेबिनार सहभाग नोंदवला. तीन दिवसीय एका वेबिनार सहभाग नोंदवला. दोन दिवसीय तीन वेबिनार सहभाग नोंदवला. दहा एक दिवसीय वेबिनार सहभाग नोंदवला.

Dr. Sandip Rathod

Head, Dept. of Zoology

1. Resource person at National webinar on **“Physio-chemical characteristic of fresh water bodies and Induced breeding in fishes”** organized by Department of zoology, Telangana Tribal Residential degree college for woman, Nizamabad. Telangana University. (25.6.2021)
2. Visit Fish Seed Production Center at Majalgaon Dist. Beed (10.02.2021)
3. Appointed as Co-Ordinator MOOC Online courses. (2020-2021)
4. Appointed as Co-Ordinator of Environmental Studies. (2020-2021)
5. Attained and Participated Online webinar on intellectual Property Right (IPR) and Patent Filling Organized by IQAC K.K.M. College, Manwath Dist. Parbhani. (12 May 2020)
6. Attained and Participated Online International Symposium on “Environment and Vedic Wisdom” Organized by Department of Botany, Maharaja JPV Arts, Commerce and Shri VKK Science College, Dhadgaon, Dist. Nandurbar (M.S.) (5-6 June 2020).
7. One Research Paper entitled “fish diversity

- of Sindhfana river at Majalgaon Dist. Beed (MS)” Published in National Journal Bioinfolet, India. (May 2020)
8. One Research paper entitled “Recent techniques used in fish seed production in Marathwada region (MH), India” Published in International journal for Innovative Research in multidisciplinary field, India. (January 2021)
  9. One Book Published “**Fish Taxonomy**” Narendra Publishing House, New Delhi. (June 2020)
  10. Book Chapter entitled “**Impact of pandemic disease COVID-19 on Education in Maharashtra**” Published in COVID-19 pandemic and India. Publisher Notion press 2021. (June 2021)
  11. **Resource Person** at Countrywide Classroom Programme organized by IQAC, D.B. ACS college, Bhokar Dist. Nanded. (17.04.2021)
  12. Attained and Participated Online invited lecture on “Entrepreneurship development opportunities for Indian youth in ornamental fisheries” organized by Department of Zoology Sri Venkateswara college, University of Delhi, Delhi. (12.03.2021)
  13. Attained and Participated Online One Day National webinar on “Contemporary Indian Theatre: Views and Reviews organized by Department of English, K.K.M. college, Manwath Dist. Parbhani. (13.03.2021)
  14. One Research paper entitled “Review on fish diversity in India” Published in International journal for Innovative Research in multidisciplinary field, India. (March 2021)

Dr. S. G. Sawant

Dept. of Botany

- 1) National Science Day organized by Dr. Sawant S. G. and celebrated by Science faculty.
- 2) 8 weeks FDP of NPTEL’ Enhancing Soft Skills and Personality’ with consolidated score of 75%
- 3) 8 weeks FDP of NPTEL’ Cell Culture Technologies’ with consolidated score of 72%
- 4) 2 weeks of online R.C. on life Sciences organized by HRDC, University of Hyderabad from 16th to 18 Nov. 2020.

**Pathri Taluka Shikshan Prasarak Mandal,
Manwath, Dist. Parbhani
Executive Council**

1.	Hon. Shri. Vijaykumarji Katruwar	- President
2.	Hon. Dr. Dwarkadasji Ladda	- Vice- President
3.	Hon. Shri. Balkishanji Chandak	- Secretary
4.	Hon. Shri. Ramchandraojji Katruwar	- Treasurer
5.	Hon. Shri. Anilraojji Nakhate	- Joint Secretary
6.	Hon. Shri. Anandramji Mantri	- Member
7.	Hon. Shri. Jaykumarji Kala	- Member
8.	Hon. Dr. Anand Katruwar	- Member
9.	Hon. Shri. Vijaykumarji Dalal	- Member
10.	Hon. Shri. Jagdishji Bangad	- Member
11.	Hon. Shri. Dilip Hibare	- Member
12.	Hon. Shri. Sanjay Bangad	- Member
13.	Hon. Adv. Digambarrao Bartakke	- Member
14.	Hon. Dr. O.B. Samdani	- Member
15.	Hon. Principal K.K.M. College	- Ex-Off Joint Secretary

**K.K.M. College, Manwath
COLLEGE DEVELOPMENT COMMITTEE**

Sr.No.	Name	Designation
1	Hon. V.B.Katruwar	President
2	Hon. B.P. Chandak	Member
3	Hon. Dr. D.B.Ladda	Member
4	Hon. R.T. Katruwar	Member
5	Hon.Dr.O.B.Samdani	Member
6	Dr. B.S.Munde	Member HOD
7	Smt.S.J.Kukade	Teacher Member
8	Dr. S.K. Shinde	Teacher Member
9	Mr. K.R.Borude	Teacher Member
10	Dr. K.G.Huge	Member IQAC
11	Principal	Member Secretary
12	Vice Principal	Permanent Invitee
13	Supervisor	Permanent Invitee

**Katruwar Arts, Ratanlal Kabra Science and
B. R. Mantri Commerce College, Manwath
Staff List**

Senior College Teaching

1	Dr. B. S. Munde	8668413490 / 9850694955
2	Dr. T. V. Munde	9420626995
3	Dr. K. B. Patole	9404865101
4	Smt. S. J. Kukde	9403813444
5	Dr. S. B. Raut	9422744601
6	Dr. K. G. Hude	9423324486
7	Dr. B. S. Gite	9421094029
8	Dr. S. K. Shinde	9890836606
9	Dr. P. S. Landge	8975454575
10	Dr. K. S. Kadam	9890715718
11	Mr. S. M. Suryawanshi	7709156253
12	Dr. D. B. Ravande	9860110142
13	Mr. S. R. Rathi	7588155477
14	Mr. V. P. Jadhav	9922198249
15	Dr. P. P. Patil	9860070070
16	Mr. K. R. Borude	9422450477
17	Dr. C. P. Vyas	9921385460 / 9421385460
18	Dr. S. R. Rathod	9421858588
19	Dr. P. A. Chalikwar	8087573146
20	Dr. S. N. Chobe	7588089222
21	Mr. Y. J. Bagul	9764420916
22	Mr. P. B. Girase	9923871189
23	Dr. S. G. Sawant	9405391616
24	Mr. A. U. Mogal	9403061481

Junior College Teaching

1	Mr. A. S. Ghuge	9860101597
2	Mr. M. M. Shaikh	9960423625
3	Smt. N. S. Pawar	9422192068
4	Mr. A. M. Kapse	9860383293
5	Mr. P. N. Sable	9405491117
6	Mr. A. S. Solanke	9423460164
7	Mr. R. R. Deshpande	8421589754
8	Mr. D. A. Khobragade	9175877166
9	Smt. S. B. Ghanwat	9422703717
10	Mr. V. S. Hibare	9423443695
11	Mr. S. S. Ghumanwad	9764136271
12	Smt. S. R. Kachave	9766151718
13	Mr. B. D. Bhise	7276781111
14	Mr. S. B. Aghav	9823991091
15	Mr. B. N. Hoge	9921429391

H.S.C. Vocational Course (M.C.V.C.)

1	Mr. S. J. Pathan	9890185028
2	Mr. S. G. Dhalkari	9665583051
3	Mr. D. N. Yadav	9403848183
4	Mr. P. S. Gawali	9922968539
5	Mr. G. P. Ambekar	9423444070
6	Mr. R. D. Khandekar	9766202232
7	Mr. N. V. Wattamwar	9422877656

Junior College C.H.B.

1	Mr. A. B. Kakde	7798924060
2	Smt. S. B. Bobade	9130216111
3	Mr. P. S. Thorat	8057046757
4	Mr. G. M. Rasve	9637100119
5	Mr. S. L. Tibule	8600395854
6	Mr. L. R. Ghumare	7722050560
7	Mr. H. V. Shinde	7744973286
8	Mr. A. D. Chavan	9860095001
9	Miss. M. L. Waghmare	

Non Teaching Fix Pay

1	Mr. R. U. Koprakar	9175612526
2	Mr. S. R. Waghmare	9028200021
3	Shri. S. A. Bochare	9766457063
4	Shri. S. S. Hoge	9890762700
5	Shri. G. U. Dhabadge	7756071358
6	Shri. C. S. Salve	9960569207

Non Teaching

1	Mr. V. M. Mogare	9673111245
2	Mr. R. B. Randive	9881654528
3	Mr. G. P. Ubale	9822200681
4	Mr. S. H. Hibare	9421494900
5	Mr. G. V. Gore	9850826464
6	Mr. P. S. Joshi	9860654071
7	Mr. D. N. Kakde	7709235749
8	Mr. B. A. Nakhate	9689394328
9	Mr. D. S. Redewad	9881651845
10	Mr. S. G. Marewad	9325727718
11	Mr. M. S. Dayma	9834151528
12	Mr. V. S. Gundale	9960419978
13	Mr. S. M. Dhumal	9921933993
14	Mr. R. H. Bhale	8766840680

“छत्रपती शिवाजी महाराज यांचे कार्य” या विषयावरील दि. १९ फेब्रुवारी २०२१ आयोजित कार्यशाळेत मार्गदर्शन करतांना डॉ.साहेब खंदारे

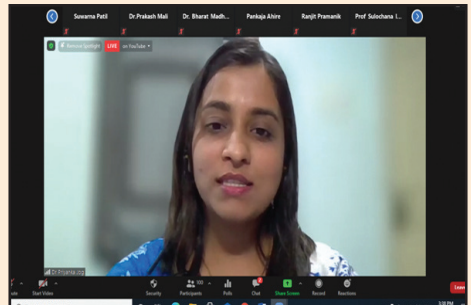
महाविद्यालयाचा स्पर्धा परीक्षा विभाग तसेच राजमार्ग करियर अकॅडमी, नांदेड यांच्या संयुक्त विद्यमाने दि. २४/०२/२०२१ रोजी आयोजित एक दिवसीय केंद्रीय लोक सेवा आयोग परीक्षा तयारीच्या अनुषंगाने विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करतांना श्री धनजय देव माने, संचालक राजमार्ग करियर अकॅडमी, नांदेड

इंग्रजी विभागाच्या वतीने आयोजित केलेल्या एक दिवसीय राष्ट्रीय ऑनलाईन चर्चासत्राच्या समारोपीय कार्यक्रमात बोलताना डॉ. आर. टी. बेद्रे, सागर, मध्यप्रदेश

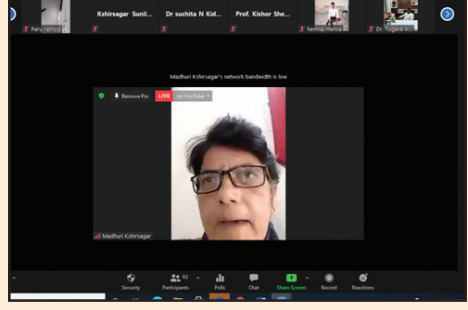

इंग्रजी विभागाच्या वतीने आयोजित केलेल्या एक दिवसीय राष्ट्रीय ऑनलाईन चर्चासत्रादरम्यान समकालीन भारतीय स्त्री नाटक या विषयावर आपले विचार व्यक्त करतांना डॉ. राहुल कांबळे, हैद्राबाद.

‘कोव्हिड-१९ : महिलांची स्थिती ’ या विषयावरील सोमवार, दि. ०८ मार्च २०२१ रोजी आयोजित चर्चासत्रात मार्गदर्शन करतांना डॉ. प्रियंका जोग मानसोपचार तज्ञ, मुंबई

'कोव्हिड-१९ : महिलांची स्थिती' या विषयावरील दि. ०८ मार्च २०२१ रोजी आयोजित चर्चासत्रात मार्गदर्शन करतांना अॅड. माधुरी क्षीरसागर, ज्येष्ठ विधिज्ञ, परभणी.

दि. २३ फेब्रुवारी २०२१ रोजी संत गाडगेबाबा जयंती निमित्त आयोजित एक दिवसीय ऑनलाईन कार्यशाळेत साधनव्यक्ती या नात्याने मार्गदर्शन करतांना डॉ. प्रफुल राजुरवाडे, चिमुर, चंद्रपुर.

अभिनंदन

डॉ. पी.एस. लांडगे
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख
यांना स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठ, नांदेडने पदव्युत्तर शिक्षक तसेच राज्यशास्त्र विषयाचे संशोधन मार्गदर्शक म्हणून मान्यता दिली.

डॉ. कैलाश बोरुडे
रसायनशास्त्र विषयात स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठ, नांदेड ची पीएच.डी. ही सर्वोच्च पदवी दि. २५.९.२०२० रोजी प्रदान करण्यात आली.

डॉ. प्रदीप भीमसिंग गिरासे
गणित विषयात स्वा.रा. ती. म. विद्यापीठ, नांदेड यांची पीएच.डी. ही सर्वोच्च पदवी दि. १८.८.२०२० रोजी प्रदान करण्यात आली.
संशोधनाचा विषय : अ स्टडी ऑफ अलजेब्राईक अँड टोपोलॉजिकल अस्पेक्ट्स ऑफ लॅटिस मॉड्युल्स